

TAKVÂNIN ASİ ÇOCUĞU: EBU ZER EL-GIFÂRÎ

İmdat Demir — Filozof Kirpi

ÖZET

Bu metin, Ebu Zer el-Gıfârî'yi yalnızca İslâm tarihinin erken döneminde yaşamış büyük bir sahabe olarak değil, her çağda saraylaşan dine, servetle uyuşan ahlâka, yoksulu unutan iktidara ve kutsal kelimelerle örtülen teopolitik rezilliğe karşı direnen çıplak bir vicdan olarak okur. Ebu Zer burada çölün sade, yakıcı ve süssüz hakikatinden yürüyerek bugünün Türkiye'sine gelir; lüks sofraların, protokol dindarlığının, vakıf tabelalarının, cemaat ağlarının, yardım fotoğraflarının ve yoksula sabır öğütleyen konforlu vaazların ortasına ağır bir soru bırakır: Müslümanlığınız kimin hakkını korudu? Metin, Ebu Zer'in imanını slogansız bir devrim, takvâsını lüks karşısında utanma kabiliyeti, servet eleştirisini yoksulun haysiyetini merkeze alan bir adalet çağrısı, sürgününü ise hakikatin ödenmiş bedeli olarak işler. Bugünün Türkiye'sinde dinin iktidar, para, cemaat, makam ve gösteriyle kurduğu kirli temas Ebu Zer'in neşteriyle açılır; süs dökülür, koku ortaya çıkar, kelimeler hesaba çekilir. Bu otopsi, Ebu Zer'i geçmişin güvenli menkıbesinden çıkarıp bugünün yoksul sofrasına, çocuğun eksik çantasına, emekçinin nasırlı eline, kamu malının yarasına ve müminin titremesi gereken vicdanına taşır. Sonunda Ebu Zer, büyük bir aziz portresi değil, mütevazı ama devrimci bir Müslüman ölçü olarak belirir: Sarayın gölgesini değil, çölün yakıcı hakikatini seçen adam.

1. ÇÖLDE BAŞLAYAN VİCDAN, SARAYDA BOĞULAN DİN

Ebu Zer el-Gifârî'yi anlamak için önce çölü anlamak gerekir. Çöl, yalnız kumun, susuzluğun, deve izlerinin, uzak ufukların mekânı değildir; çöl, insanın fazla eşyadan, fazla süsten, fazla mazeretten arındığı yerdir. Orada insanın kendisini gizleyeceği kalabalık yoktur. Duvar yoktur. Perde yoktur. Saray kapısı yoktur. Altın işlemeli protokol koltuğu yoktur. Çöl, insanın yüzünü kendi nefesine sürttüğü sert bir aynadır. Ebu Zer'in imanı bu aynada biçimlenmiştir. Bu yüzden onun Müslümanlığı, daha başından itibaren konforlu, hesaplı, diplomatik, idare-i maslahatçı bir Müslümanlık değildir. Onda iman, bir kanaat beyanı değil, omurganın hâlidir. İnsan bazen bir söze inanır, bazen bir hakikatin içine düşer. Ebu Zer ikinci türdendir; vahyin içine düşmüş, orada yanmış, oradan çıkınca da eski dünyanın kirli düzenine bir daha uyum sağlayamamıştır.

Bugünün Türkiye'sinde Ebu Zer'i hatırlamak bu yüzden tehlikelidir. Çünkü Ebu Zer hatırlanınca sadece bir sahabe hatırlanmaz; dindarlığın bugünkü cilası çatlar. Cami avlularına, protokol iftarlarına, makam odalarına, lüks araç konvoylarına, vakıf sofralarına, ihale salonlarına, "itibar" diye parlatılan israfa, "hizmet" diye pazarlanan ayrıcalığa çölün sert rüzgârı girer. O rüzgâr girince perdeler kabarır, buharlaşmış kelimeler yere düşer. Takvâ, sadelik, helâl, emanet, kul hakkı, infak, adalet gibi kelimeler yıllardır uğradıkları vitrin yorgunluğundan çıkar ve yeniden kan ister, ter ister, bedel ister. Ebu Zer bu kelimeleri süs olsun diye taşımadı. O, bu kelimelerin altında ezildi, ama onları satmadı.

Ebu Zer'in büyüklüğü, sadece erken dönemde Müslüman olmasıyla açıklanamaz. Erken Müslüman olmak elbette büyük bir tarihî şereftir, fakat onu asıl yakıcı kılan şey, İslâm toplumunun güç, servet ve siyasal organizasyonla karşılaştığı anda sesinin değişmemesidir. Birçok insan yoksulluk zamanında adaletçidir; sofrası küçüktür, lokma azdır, herkes birbirine yakın durur. Fakat servet gelince insanın gerçek yüzü görünür. İktidar gelince dil değişir. Makam gelince fetva çoğalır. Saray yapılıncaya tevazu nutukları artar. Ebu Zer'in farkı buradadır: O, İslâm'ın yoksulluk

günlerinde ne söylediye, zenginlik günlerinde de onu söylemiştir. Hakikati şartlara göre inceltmemiş, iktidarın kulağı rahatsız oluyor diye sesini kısamamıştır. Müslüman vicdanın ilk büyük sınavlarından biri tam da budur: Yoksulken savunduğun adaleti, güçlülerin sofrasına çağrıldığında da savunabilecek misin?

Bugünün teopolitik rezilliği burada başlar. Çünkü din, iktidarın yanında durduğunda kendisini hemen “devlet aklı”, “istikrar”, “beka”, “hizmet”, “dava”, “ümme”, “fitne çıkarmamak” gibi kelimelerle korumaya alır. Bu kelimelerin bazıları kendi başına kötü değildir; fakat zalimin elinde her temiz kelime kirlenebilir. “Sabır” yoksulu susturma sopasına dönüşebilir. “İtaat” haksızlığa boyun eğdirmenin dinî cilası yapılabilir. “Şükür” hakkı gasp edilen insanın ağzına tıklan kuru ekmek parçası hâline getirilebilir. “Fitne” hakikati söyleyenin boynuna asılan yafta olabilir. Ebu Zer, tam da bu kelime hırsızlığına karşı duran bir figürdür. O, dinin kelimelerini iktidarın deposundan geri alır. Sabır dediğin şey zulme razı olmak değildir. Şükür dediğin şey, haram düzenin ürettiği yoksulluğa teşekkür etmek değildir. İtaat dediğin şey, nefsini büyütmiş yöneticinin keyfine secde etmek değildir.

Ebu Zer’in çöl kökenli vicdanı, bugünün Türkiye’sinde en çok da saraylaşmış dindarlığın karşısına dikilir. Saraylaşma sadece büyük binalar yapmak değildir. Saraylaşma, zihnin lükse alışmasıdır. Saraylaşma, fakirin evindeki boş tencereyi görmeden “milletimiz hamdolsun güçlü” diyebilmektir. Saraylaşma, çocukların okul çantasındaki eksik defteri görmeden “medeniyet yürüyüşü” nutku çekebilmeektir. Saraylaşma, kamu malını emanet değil ganimet gibi görmektir. Saraylaşma, çevrene yandaşlar, danışmanlar, yalakalar, alkış memurları, fetva teknisyenleri, ekran savaşçıları, ihale kardeşleri dizip sonra buna “dava ahlâkı” demektir. Ebu Zer’in çölü böyle bir dinî konfora sığmaz. O çöl, insanın üstündeki fazla kumaşı bile sorgular; nereden geldi, kimin hakkı, kimin emeği, kimin açlığı, kimin susturulmuş çocuğu?

Bu yüzden Ebu Zer, bugünün insanına yalnız “iyi Müslüman” örneği olarak değil, iyi Müslümanlığın ne kadar rahatsız edici bir şey olduğunu gösteren bir canlı delil olarak sunulmalıdır. Çünkü bugün iyi Müslüman denince çoğu zaman namazında niyazında, kimseye karışmayan, büyüklerin işine burnunu sokmayan, devlete laf etmeyen, güçlülerle arasını bozmayan, yardımını yapan, susmasını bilen, edebini takınan insan tipi anlaşılıyor. Oysa Ebu Zer bu kalıbı paramparça eder. O, edebi susmak sanmaz. O, takvâyı protokolde gülümsemek sanmaz. O, imanı güçlülerin suçunu örtmek sanmaz. Ebu Zer’in edebi, hakikat karşısında eğilmektir; iktidar karşısında değil. Onun takvâsı, yoksulun hakkına titremektir; zengin huzuruna dikkat etmek değil. Onun imanı, Allah’ın adaletini yeryüzünde rahatsız edici bir soru hâline getirmektir.

Türkiye’de dinin bugünkü krizi, inançsızların çokluğundan önce, inananların konforundan doğuyor. Korkunç cümle budur. İnançsızın inkârı açıktır; ama müminin konforu bazen daha derin bir çürüme üretir. Çünkü inanan insan hakikati bildiğini iddia eder. Hesabı, ahireti, kul hakkını, emaneti, adaleti, yoksulun duasını, yetimin gözünü bildiğini söyler. Buna rağmen haksızlık karşısında susuyorsa, artık mesele bilgisizlik değildir. Mesele ahlâkî felçtir. Ebu Zer bu felci kabul etmez. Onun bedeni sade olabilir, ama vicdanı felç değildir. Onun sofrası küçük olabilir, ama adalet duygusu küçülmemiştir. Onun dünyalık imkânı az olabilir, ama hakikat karşısındaki cesareti çoktur. Bugünün Müslümanına asıl lazım olan da budur: Daha büyük bina değil, daha büyük vicdan; daha kalabalık miting değil, daha temiz lokma; daha güçlü slogan değil, daha az korkak bir dil.

Ebu Zer’in çölden gelişi bu yüzden semboliktir. Çöl, vahyin ilk muhataplarının ruhunda nasıl bir arınma alanıysa, bugün de kirlenmiş dindarlığın yeniden geçirileceği sert bir imtihan alanı gibi okunabilir. Her çağın bir çöl ihtiyacı vardır. Çünkü her çağ kendi sarayını üretir. Bazen bu saray taştan yapılır, bazen ekrandan, bazen makamdan, bazen cemaatten, bazen ideolojiden, bazen kutsal kelimelerle kaplanmış menfaat ağlarından. İnsan kendi sarayını fark etmediğinde, dinini de o sarayın duvarlarına asar. Sonra ibadet bile dekor olur. Dua bile protokol olur.

Sadaka bile kamera karşısında parlatılan bir gösteriye döner. Ebu Zer, işte bu dekoratif dindarlığın karşısına yalınlığıyla çıkar. Yalınlık burada fakirlik pozu değildir; hakikatin fazla eşyaya ihtiyaç duymamasıdır.

Bugünün Türkiye'sindeki teopolitik rezilliğin en ağır tarafı, dinin yoksulu koruyan bir vicdan olmaktan çıkarılıp güçlüleri aklayan bir dile dönüştürülmesidir. Fakirin öfkesi "nankörlük" diye bastırılırken, zenginin açgözlülüğü "başarı" diye alkışlanıyor. Kamu malına çökenler "hizmet eri" diye yüceltilirken, hakkını arayan yurttaş "bozguncu" diye yaftalanıyor. Çocukların geleceği borç, beton, rant ve gösteriş arasında ezilirken, kürsülerde ahlâk nutukları atılıyor. Böyle bir yerde Ebu Zer'in adı sadece anılmaz; çağrılır. Çünkü onun sesi, bugünün vaaz kürsülerinde eksik kalan şeydir. O ses, yoksulun karnından, çocuğun eksik beslenme çantasından, emeklinin titreyen elinden, işçinin nasırlı avucundan, atanamayan gencin uykusuz gözünden, haksızlığa uğrayan memurun sıkılmış dişinden, susturulmuş annenin iç çekişinden yükselir.

5

Ebu Zer'i bugüne sunmak, bir sahabeyi güncellemek değildir; Müslüman vicdanın üzerindeki tozu silmektir. Onu devrimci yapan şey, öfkesinin büyüklüğü değil, adalet duygusunun satılamaz oluşudur. Onu mütevazı yapan şey, dünyalığının azlığı değil, nefsinin iktidar karşısında şişmemesidir. Onu harika bir mümin yapan şey, sadece ibadeti değil, ibadetinin yoksulun hakkıyla, servetin ahlâkıyla, yöneticinin sorumluluğuyla, toplumun vicdanıyla bağını koparmamasıdır. Ebu Zer, dini insanın iç dünyasına hapsedenlere de, dini iktidarın dış cephesine kaplama yapanlara da itiraz eder. Çünkü onun Müslümanlığında Allah'a iman, yeryüzündeki adaletsizliğe karşı susma hakkı vermez.

Bugünün insanı Ebu Zer'den şunu öğrenebilir: Hakikat, kalabalıkların onayına muhtaç değildir. Mümin, güçlülerin sofrasına çağrılınca değil, yoksulun hakkı yenince belli olur. Din, sarayın duvarında asılı bir levha değil, aç insanın önüne konmamış ekmeğin hesabıdır. Ve çöl, hâlâ oradadır; insanın içindeki fazla sesi, fazla malı, fazla korkuyu, fazla yalanı yakmak için bekler. Ebu Zer o çölden yürüyerek gelir ve bugünün yüzüne

bakar. Sorusu basittir, fakat kimsenin kolay kolay cevap vermek istemeyeceği kadar ağırdır: Müslümanlığınız kimin karnını doyurdu, kimin hakkını korudu, kimin zulmüne engel oldu?

Filozof Kirpi: "Ebu Zer, sarayın gölgesinde serinleyen dine karşı çölün güneşinde yanmayı seçen Müslüman vicdanıdır."

2. EBU ZER'İN İMANI, SLOGANSIZ BİR DEVRİMDİR

Ebu Zer el-Gıfârî'nin imanı, kalabalıkların ağzında büyüyen, fakat hayata değince küçülen bir slogan değildir. Onun imanı, meydanlarda bağırılıp sofralarda unutulan bir dava cümlesi hiç değildir. Ebu Zer'in imanında gösteri yoktur, makyaj yoktur, hesaplı suskunluk yoktur. O, Allah'a inanmayı yalnızca metafizik bir kabul olarak anlamaz; Allah'a inanmak, yeryüzünde zulmün, servet tekelleşmesinin, yoksulun ezilmesinin, yöneticinin kibirlenmesinin, zenginin arsızlaşmasının karşısında insanın kendi bedenini bir itiraz hâline getirmesidir. İşte bu yüzden onun imanı slogansız bir devrimdir. Çünkü en sahici devrim bazen kürsüden bağırılmaz; insanın lokmasını azaltmasında, hakikati eğip bükmemesinde, güçlüye yaranmamasında, yoksulun yanına geçmesinde görünür. Ebu Zer'in devrimi, önce insanın nefsindeki sarayı yıkar. Dışarıdaki saraya itiraz edebilmek için içerideki küçük padişahı tahttan indirmek gerekir. O bunu yapmıştır. Bu yüzden sözü keskindir, çünkü kendisi önce o sözün altında kanamıştır.

Bugünün Türkiye'sinde iman çok kez yüksek sesli bir aidiyet gösterisine indirgeniyor. İnsanlar dindarlığı rozet gibi takıyor, slogan gibi taşıyor, kimlik kartı gibi gösteriyor, fakat sıra kul hakkına, kamu malına, yoksulun payına, adaletin terazisine, liyakatin haysiyetine gelince o iman birden buharlaşıyor. Meydanlarda Allah diyen dil, ihale masasında susabiliyor. Fakire sabır öğütleyen ağız, zenginin israfına "itibar" diyebiliyor. Gençlere ahlâk dersi verenler, kendi çevresinin kayırmacılığına gelince dut yemiş bülbüle dönüyor. Böyle bir zamanda Ebu Zer'in imanı, bugünün dindarlık

piyajasına ağır gelir. Çünkü o iman, insanın kendisini rahat hissetmesi için değil, insanın rahatını bozmak için vardır. Ebu Zer'in imanı, vicdanın uykusuna battaniye örtmez; o battaniyeyi çeker alır. Üşürsün, titrersin, ama uyanırsın.

Sloganın en büyük tehlikesi, hakikatin yerine geçmesidir. İnsan bir cümleyi çok tekrar edince, o cümlenin gereğini yerine getirdiğini sanmaya başlar. "Adalet" dersin, adil olduğunu zannedersin. "Ümmet" dersin, yoksulu düşündüğünü zannedersin. "Dava" dersin, kendi çıkarını kutsallaştırırsın. "Hizmet" dersin, ganimet düzeninin üstüne gül suyu serpersin. "Takvâ" dersin, içindeki açgözlülüğü saklarsın. Ebu Zer, işte bu kelime aldatmacasına karşı çıplak bir mümindir. Onun imanı kelimeleri süs olarak değil, sorumluluk olarak taşır. Adalet dediğinde onun bedelini de üstlenir. Yoksul dediğinde yoksulun yanında görünmek için değil, yoksulun hakkını savunmak için konuşur. Allah dediğinde, Allah'ın kulları üzerinde kurulan zulüm düzenine karşı da ayağa kalkar. Çünkü Ebu Zer için iman, insanın Allah'la kurduğu ilişkinin toplumsal sonuçlarından kaçamaz. Allah'a iman edip kul hakkına kayıtsız kalmak, ona göre iman cümlesinin içeriğini boşaltmaktır.

Bugünün teopolitik rezilliği, imanı ahlâkî bir sorumluluk olmaktan çıkarıp siyasal sadakat testine dönüştürdü. Kim hangi partiye yakın, kim hangi cemaate bağlı, kim hangi liderin arkasında duruyor, kim hangi sloganı atıyor, kim hangi öfkeye eşlik ediyor; bütün bu sorular, imanın içeriğinin önüne geçirildi. Oysa Ebu Zer'in sorusu başka olurdu: Kimin hakkını yedin? Kimin malını zimmetine geçirdin? Kimin çocuğunu aç bıraktın? Kimin emeğini ucuza kapattın? Kimin sesini bastırdın? Kime yaranmak için hakikati susturdun? Hangi sofrada otururken komşunun açlığını unuttun? Hangi makamı korumak için Allah'ın adaletini erteledin? İşte Ebu Zer'in imanı bu soruları sorar. Bu sorular, insana konforlu bir dindarlık alanı bırakmaz. Çünkü iman onun elinde bir kimlik sığınağı değil, bir hesap defteridir. Hem de sayfaları kolay kolay yırtılmayan bir defter.

Ebu Zer'in imanı, mütevazı olduğu kadar saldırgandır; fakat bu saldırganlık nefisten değil, adalet duygusundan gelir. O, kişisel hıncın adamı değildir. Onun öfkesi, kendisine yapılan hakareten çok, yoksulun hakkının yenmesine yöneliktir. Bu ayrımı iyi görmek gerekir. Bugünün birçok öfkesi, adalet adına konuşur ama aslında yaralı egonun gürültüsüdür. Ebu Zer'in öfkesi böyle değildir. Onda ego şişmez, vicdan yanar. O yüzden Ebu Zer'i bugünün insanına devrimci bir mümin olarak sunarken, onu kaba bir öfke figürüne çevirmemek gerekir. O, bağırdığı için büyük değildir; bağırarak zorunda bırakan ahlâkî hakikate sadık kaldığı için büyüktür. Sesi yüksek olabilir, ama asıl yüksek olan sesi değil, ölçüsüdür. O ölçü de basittir: Mal Allah'ın emanetidir, insan kardeşinin açlığı karşısında rahat uyuyamaz, yönetici lüks içinde yaşayamaz, toplumun serveti belli ellerde çürüyemez, din zenginlerin vicdan temizleme aparatı yapılamaz.

Türkiye'de bugün imanın en büyük sınavlarından biri, yoksulluk karşısında gösterilen tavidir. Yoksulluk eğer yalnızca yardım fotoğraflarının nesnesi hâline getiriliyorsa, orada iman yaralanmıştır. Çünkü iman, yoksula poşet uzatırken kameraya bakmak değildir. İman, o yoksulluğu üreten düzeni sorgulamaktır. Ebu Zer'in slogsız devrimi burada başlar. O, sadakayı tümünden değersizleştirmez; fakat sadakanın adaletin yerine geçirilmesine razı olmaz. Bir toplumda bazıları servet içinde yüzerken bazıları temel ihtiyaçlarını karşılayamıyorsa, o toplumun önüne sadece hayır kutusu koymak yetmez. Oraya hesap terazisi koymak gerekir. Ebu Zer'in imanı bu terazidir. Ağırlığı hafif değildir. Kimin eline versen bileği titrer. Çünkü o terazi, yalnızca fakirin sabrını değil, zenginin açgözlülüğünü de tartar.

Bu iman, gösterişli dindarlığın hoşuna gitmez. Çünkü gösterişli dindarlık seyirci ister, alkış ister, görünürlük ister. Ebu Zer'in imanı ise görünür olmayı değil, doğru yerde durmayı önemser. Bugün nice insan dinî kelimelerle büyük cümleler kuruyor, fakat hayatı o cümlelerin aksi yönde akıyor. Evinde israf, işinde haksızlık, siyasetinde zulüm, ticaretinde kurnazlık, dilinde kibir, sosyal ilişkilerinde menfaat var; sonra da bütün bunların üstüne birkaç kutsal kelime serpip kendisini temize çekiyor. Ebu Zer buna izin vermezdi. Onun varlığı, bu sahte temizliği bozan bir leke gibi değil, tam

tersine kirin üstüne düşen beyaz ışık gibi çalışır. Kir görünür olur. İnsan rahatsız olur. Din, insanın kendi yalanını süslediği bir ayna olmaktan çıkar, yüzündeki pası gösteren acımasız bir suya dönüşür.

Ebu Zer'in imanı, itaat kavramını da yeniden tartışmaya açar. Bugünün teopolitik dili, çoğu zaman itaati ahlâkın merkezine koyar; büyüklerine itaat et, devlete itaat et, lidere itaat et, cemaate itaat et, şeyhe itaat et, düzene itaat et. Oysa Ebu Zer'in imanında itaatin sınırı vardır. Allah'a itaat, zalimin keyfine itaat değildir. Peygamberî ahlâka bağlılık, yöneticinin lüksüne kılıf bulmak değildir. Toplumsal düzen kaygısı, haksızlığı örtme mecburiyeti doğurmaz. Ebu Zer, itaati hakikatle sınırlar. Hakikatin bittiği yerde itaat de ahlâkî niteliğini kaybeder. Hatta bazı durumlarda itaatsizlik, imanın daha dürüst biçimi hâline gelir. Bu, bugünün insanına ağır gelir; çünkü düzen, en çok da "uslu mümin" ister. Ebu Zer uslu değildir. Ama edepsiz de değildir. O, hakikatin edebini, iktidarın terbiyesine tercih eder.

Ebu Zer'in slogsansız devrimi bugünün gençlerine de başka bir Müslümanlık ihtimali gösterir. Çünkü gençlerin önemli bir kısmı, din adına gördükleri kibirden, çıkarılıktan, lüksten, siyasal ikiyüzlülükten, kadınlara, yoksullara, farklı düşünenlere karşı kurulan kaba dilden yoruldu. Onlara din diye çoğu zaman ahlâkî bir incelik değil, buyurgan bir kimlik paketi sunuldu. Ebu Zer burada yeni bir kapı açar. O, gençlere şunu söyler: Müslümanlık güçlülerin arkasında saf tutmak değil, haksızlığa karşı Allah'ın huzurunda utanmamaktır. Müslümanlık, başkasının hayatını denetleme iştahı değil, kendi nefsinin adaletin önünde hizaya sokma cesaretidir. Müslümanlık, dünyayı terk etmek değil, dünyanın malını haksız yere biriktirenlere karşı hakkı savunmaktır. Bu dil, genç insanın ruhuna daha temiz gelir; çünkü içinde gösteri değil, sahicilik vardır.

Ebu Zer'in imanı bu yüzden mütevazıdır, ama pısrık değildir. Devrimcidir, ama kibirli değildir. Serttir, ama zalim değildir. Yalındır, ama sığ değildir. Onun imanı, insanın hem Allah karşısında küçülmesini hem de zulüm karşısında dikleşmesini ister. Bu ikisini birlikte taşımayan dindarlık eksiktir. Sadece küçülen insan, iktidar karşısında ezilebilir. Sadece dikleşen insan,

kendi nefsinin putuna dönüşebilir. Ebu Zer, Allah karşısında küçülmüş, haksızlık karşısında büyümüştür. Onu harika bir mümin yapan şey tam da budur. Onda tevazu ile isyan birbirine düşman değildir; biri diğerini temizler. Tevazu, isyanını nefsin kibrinden korur. İsyân, tevazusunu korkaklığa düşmekten kurtarır.

Bugünün Türkiye'si Ebu Zer'in imanına muhtaçtır; çünkü burada çok slogan var, az bedel var. Çok kimlik var, az ahlâk var. Çok dinî gösterge var, az kul hakkı hassasiyeti var. Çok vaaz var, az hesap var. Çok tören var, az vicdan var. Ebu Zer bütün bu kalabalığın ortasına sade bir cümle gibi düşer. Süslenmez, eğilmez, gülümseyerek geçiştirmez. İmanın, insanı önce daha dürüst, daha adil, daha az açgözlü, daha az korkak, daha çok haysiyet sahibi yapması gerektiğini hatırlatır. Bunu hatırlattığı için de tehlikelidir. Çünkü sahte dindarlık, kendisine düşman olarak inkârcıyı seçer; ama en çok sahici müfiden korkar. İnkârcıyı dışarıya koyar, sahici mümin ise içeriden konuşur. Ebu Zer içeriden konuşan o büyük vicdandır.

10

Onun imanı bir bayrak gibi sallanmaz; bir yara gibi taşınır. İnsan o yarayı taşıdığında dünyaya rahat bakamaz. Aç bir çocuk gördüğünde sadece üzülmez, sorumluluk hisseder. Lüks bir makam aracı gördüğünde sadece kızmaz, hesabını sorar. Kamu malının yağmalandığını duyduğunda sadece homurdanmaz, suskunluğun da suça ortak olduğunu bilir. Din adına yalan söylendiğinde sadece hayal kırıklığına uğramaz, kelimeleri kurtarmaya çalışır. Ebu Zer'in slogansız devrimi budur: İmanı, insanın gündelik hayatında utanma kabiliyeti hâline getirmek. Çünkü utanma kaybolduğunda din de kabuğa dönüşür. Kabuk kalır, öz gider. Ses kalır, hakikat gider. Kalabalık kalır, vicdan gider.

Filozof Kirpi: "Ebu Zer'in imanı, sloganın gürültüsünü değil, yoksulun suskunluğunu Allah'a karşı sorumluluk bilen çıplak bir devrimdir."

3. SERVETİN KOKUSUNU ALAN SAHABE

Ebu Zer el-Gifârî'nin vicdanı, servetin kokusunu uzaktan alır. Bu koku yalnız altının, gümüşün, kumaşın, deponun, kasanın, mülkün kokusu değildir; insanın içindeki doymayan karanlığın kokusudur. Servet bazen evin içinde durmaz, insanın bakışına yerleşir. Kişi daha fazla ister, daha fazla saklar, daha fazla gerekçe üretir, sonra bir gün farkına bile varmadan malın sahibi olmaktan çıkar, malın bekçisi olur. Ebu Zer'in itirazı burada başlar. O, malın varlığına değil, malın insan ruhunu teslim almasına karşıdır. O, emeğin karşılığını, helâl kazancı, insanın geçimini, ailesinin rızkını inkâr eden bir fakirlik romantizminin adamı değildir. Fakat servetin belli ellerde şişip toplumun damarlarını tıkamasını, yoksulun hakkının zenginin konforuna gömülmesini, kamu malının özel menfaat sofrasına taşınmasını, dinî dilin bu birikimi aklamak için kullanılmasını kabul etmez. Ebu Zer'in kulağı paranın şingirtisinden çok, o paranın altında ezilenlerin kemik sesini duyar.

Servet insanı her zaman açıkça bozmaz. Bazen daha sinsi çalışır. Önce ihtiyaç adını alır, sonra güvence olur, sonra itibar, sonra güç, sonra hak edilmiş ayrıcalık, sonra dokunulmazlık. İnsan biriktirdikçe kendisine hikâyeler anlatır. "Çalıştım kazandım" der, başkasının alın terini unuttur. "Allah verdi" der, kul hakkının kapısını kapatır. "Hizmet için lazım" der, lüksü ibadetin komşusu yapar. "İtibar meselesi" der, israfı devlet aklına çevirir. "Dava büyüyor" der, kendi çevresinin semirmesini kutsal bir zorunluluk gibi pazarlar. İşte Ebu Zer bu hikâyeleri dinlemez. Onun çöl terbiyesi, mazeretin parfümünü hemen tanır. Kimin evinde fazla birikmişse, kimin sofrası komşunun açlığından habersiz genişlemişse, kimin ambarı toplumun yoksulluğuna rağmen dolmuşsa, Ebu Zer'in vicdanı orada huzursuz olur. Çünkü onun Müslümanlığında mal, insanı Allah'a yaklaştırıyorsa emanettir; insanı kardeşinin acısına körleştireyorsa puttur.

Bugünün Türkiye'sinde Ebu Zer'in servet karşısındaki sezgisi, en çok da dindarlığın ekonomik yüzünü yarar. Çünkü burada yalnız dünyevî bir zenginleşme yoktur; kutsal kelimelerle yıkanmış, vaazlarla parlatılmış, vakif tabelalarıyla örtülmüş, yardım fotoğraflarıyla aklanmış bir zenginleşme vardır. Bir yanda asgarî ücretle ay sonunu getirmeye çalışan insanlar, pazarın sonunda çürük sebze ayıklayan anneler, çocuğuna beslenme

çantası hazırlarken utançla suyu çoğaltan babalar, emekli maaşıyla ilaç arasında seçim yapan yaşlılar; diğer yanda kamu ihaleleriyle büyüyen servet ağları, lüks araçlar, gösterişli davetler, makam sofraları, yüksek duvarlı siteler, devletle iç içe geçmiş şirketler, cemaat ve vakıf çevrelerinde oluşan dokunulmaz seçkinler. Bu manzaranın üstüne bir de dinî cümleler serpiildiğinde, rezillik yalnız ekonomik olmaktan çıkar, teopolitik bir çürümeye dönüşür. Çünkü yoksulluğun üstünü dinle örtmek, yalnız yoksula değil, dine de ihanettir.

Ebu Zer, böyle bir düzende ilk olarak şu soruyu sorardı: Bu servet nereden geldi? Bu soru basittir ama iktidar çevrelerinin en sevmediği sorudur. Çünkü servet, çoğu zaman kendi hikâyesini temiz anlatır. Kendi emeğinden bahseder, riskten bahseder, ticaretten bahseder, nasipten bahseder, bereketten bahseder. Ama arka odadaki imzayı, tanıdık telefonu, kayırılmış ihaleyi, bastırılmış raporu, susturulmuş denetimi, geç ödenmiş işçiyi, eksik yatırılmış primi, ezilmiş küçük esnafı, kamu toprağının nasıl özel kasaya dönüştüğünü anlatmaz. Ebu Zer bu anlatılmayan yere bakar. Çünkü adalet, görünen servetin parlaklığıyla değil, o servetin oluşma sürecindeki hak ihlâlleriyle ilgilenir. Müminin servetle imtihanı, sadece zekât verip vermemesi değildir; o malın hangi süreçlerden geçerek eline geldiğidir. Haram sadece kasaya giren kirlî para değildir, bazen temiz görünen paranın üstündeki susturulmuş haklardır.

Bugünün "helâl kazanç" dili de burada ağır bir sınava girer. Helâl, yalnızca fikhî bir işlem temizliği değildir. Helâl, ekmeğin içine karışan toplumsal haktır. Bir işçi eziliyorsa, bir kamu kaynağı yandaşa aktarılıyorsa, bir şehir rant uğruna nefessiz bırakılıyorsa, bir dere betonla boğuluyorsa, bir çocuk yoksulluk yüzünden iyi eğitimden mahrum kalıyorsa, bir memur liyakatsiz bir atamayla haksızlığa uğruyorsa, orada kazancın etrafında görünmeyen bir haram halkası oluşur. Ebu Zer'in servet ahlâkı bu halkayı görür. Bugünün dindarlığı ise çoğu kez o halkayı görmemek için gözünü kısar. Kasaya giren para "mevzuata uygun" olabilir, ama vicdana uygun mudur? İhale kanuna uydurulmuş olabilir, ama adalete uymuş mudur? Vakıf binası dualarla açılmış olabilir, ama o binanın gölgesinde kimin hakkı kalmıştır?

Ebu Zer bu soruları sorar ve sorunun cevabından kaçan herkesin rahatını bozar.

Servetin kokusunu almak, yalnız zengini suçlamak değildir. Ebu Zer'in itirazı sınıfsal bir hınç değildir; ahlâkî bir denetimdir. Zengin de kurtulabilir, fakir de bozulabilir. Mesele cebin hacmi kadar kalbin yönüdür. Fakat toplumda servet birikimi adaletsizlik üretiyorsa, yoksulluk kader diye pazarlanıyorsa, zenginlik dinî çevrelerde itibar ve dokunulmazlık sağlıyorsa, yoksulun sesi sadaka törenleriyle bastırılıyorsa, orada zenginliğe sert bakmak ahlâkî zorunluluktur. Ebu Zer'in sertliği buradan gelir. O, yoksulu kutsal bir dekor yapmaz. Yoksulu "sabreden güzel insan" diye duvara asmaz. Yoksulu hakkın merkezine koyar. Çünkü yoksulun yoksulluğu sadece onun kişisel kaderi değildir; toplumun adalet düzeninin raporudur. Bir ülkede çocuklar iyi beslenemiyorsa, gençler çalıştığı hâlde gelecek kuramıyorsa, emekliler pazarda fiyat sorarken yüzünü eğiyorsa, anneler mutfakta eksikliği suyla çoğaltıyorsa, o ülkenin dindarlığı da sorgulanmalıdır. Cuma hutbesinin sesi yüksek olabilir, ama tencerenin dibi boşsa, hakikat o boşlukta konuşur.

Ebu Zer, bugünün Türkiye'sinde yaşasaydı muhtemelen en çok "israf" kelimesinin başına gelenlerden rahatsız olurdu. Çünkü israf artık ayıp olmaktan çıkarılmış, devlet ve güç gösterisinin parçası hâline getirilmişti. Lüks binalar, büyük törenler, pahalı araçlar, koruma orduları, gösterişli davetler, kalabalık protokoller, sürekli yenilenen makam düzenekleri, her şey "itibar" kelimesinin arkasına saklanıyor. Oysa itibar, mermerin parlaklığında değil, yurttaşın hakkını koruyan adalette olur. İtibar, koltuğun büyüklüğünde değil, yöneticinin nefsinin küçük tutabilmesinde olur. İtibar, sofranın zenginliğinde değil, o sofraya oturamayanların hakkını düşünme edebinde olur. Ebu Zer bu itibar yalanını yırtar. Çünkü onun gözünde lüks, yoksulluğun ortasında sergilendiğinde sadece zevk değil, zulüm işaretidir. Aç insanların ülkesinde gösterişli dindarlık, iman değil, utanmazlığın fotoğrafıdır.

Servetin bir başka kokusu da hayırseverlik üzerinden yayılır. İnsanlar büyük servet biriktirir, sonra küçük bir kısmını dağıtarak vicdanlarını temizlemeye çalışır. Elbette yardım değerlidir, açın karnını doyurmak iyidir, darda kalana el uzatmak erdemdir. Fakat yardım, adaletin yerine geçirilirse tehlikeli bir uyuşturucuya dönüşür. Çünkü yardım alan kişi minnet duyar, hakkını soramaz hâle gelir. Yardım eden kişi kendisini üstün görür, servetinin kaynağını tartışmaya kapatır. Toplum ise yapısal adaletsizliği konuşmak yerine yardım görüntüsünün duygusal sıcaklığına sığınır. Ebu Zer burada çok sert olurdu. Çünkü onun vicdanında yoksul, zenginin merhametine bırakılmış bir varlık değildir. Yoksulun hakkı vardır. Hak, lütuf gibi dağıtılamaz. Hak, kamera karşısında poşetlenmez. Hak, seçim dönemlerinde hatırlanmaz. Hak, insanın doğrudan haysiyetine bağlıdır. Ebu Zer'in servet eleştirisi bu yüzden sadaka karşılığı değil, sadakanın adaleti gömmesine karşıdır.

Bugünün teopolitik düzeninde servet, yalnız ekonomi üretmez; ahlâk da üretir, daha doğrusu ahlâksızlığı normalleştirir. Zengin olanın sözü daha çok dinlenir. Parası olanın dindarlığı daha itibarlı görünür. Büyük bağış yapanın günahları daha kolay unutulur. Cemaate para aktaranın kabalığı görmezden gelinir. İktidara yakın iş insanı "hayırsever" diye parlatılır. Fakirin öfkesi ise ayıp sayılır. Bu düzenin içinde din, garibanın sırtına sabır yükleyen, zenginin sırtından yük alan bir aparata dönüşürse, Ebu Zer'in adı orada ateş gibi yanar. Çünkü Ebu Zer, zenginin günahını bağış makbuzuyla silmez. O, paranın secdeye kapanmasına değil, insanın adalete yönelmesine bakar. Malın bir kısmını vermek yetmez; malın insanı nasıl değiştirdiğine bakmak gerekir. Eğer mal insanı kibirli, kör, uzak, sert, duyarsız, hesap sorulamaz biri yapmışsa, o mal artık nimet olmaktan çıkmış, ruhun üstüne çöken pas olmuştur.

Ebu Zer'in servet karşısındaki duruşu, modern Türkiye'de sadece dinî çevrelere değil, bütün topluma söylenmiş bir sözdür. Çünkü servet tutkusu laik, dindar, sağcı, solcu, muhafazakâr, liberal ayrımı yapmadan insanı kemirebilir. Fakat din adına konuşanların sorumluluğu daha ağırdır. Çünkü onlar Allah, adalet, emanet, kul hakkı, ahiret gibi kelimeleri ağızlarında

taşırlar. Bu kelimeleri taşıyıp da servet karşısında körleşmek, sıradan bir ahlâk zaafı değildir; kutsalın içinin boşaltılmasıdır. Ebu Zer böyle bir boşaltmaya karşı tarih içinden yürür gelir. Elinde kılıçtan çok daha keskin bir şey vardır: Hesap soran sade bir vicdan. O vicdan, pahalı salonların avizelerini titretebilir. Çünkü bazen bir yoksulun hakkını hatırlatan çıplak bir cümle, bütün saray ışıklarından daha güçlüdür.

Bugünün insanına Ebu Zer'i anlatmak, fakirliği övmek için değil, servetin ahlâkî sınırlarını yeniden hatırlatmak içindir. Mümin zengin olabilir; ama zenginliği onun gözünü yoksuldan ayırıyorsa, orada iman hastalanır. Mümin mal sahibi olabilir; ama malı onu hesap vermez biri yapıyorsa, orada takvâ çürür. Mümin yönetici olabilir; ama yönetim ona lüksü hak, halka sabrı görev gibi gösteriyorsa, orada din sarayın içine hapsedilir. Ebu Zer'in sesi tam burada yükselir. "Az yaşa" demez sadece; "hakkı gözet" der. "Hiçbir şeyin olmasın" demez sadece; "olan şeyin seni başkasının hakkına kör etmesin" der. "Yoksul kal" demez sadece; "yoksulu kader diye unutma" der. Bu ses, bugünün gürültülü dindarlığından daha derin, daha temiz, daha yaralayıcıdır.

Servetin kokusunu alan sahabe, aslında insan ruhundaki çürümeyi erken fark eden sahabedir. Onun derdi altınla değil, altının insanı altından daha ağır bir varlığa çevirmesiyledir. Onun derdi zenginlikle değil, zenginliğin yoksulun yüzünü görünmez kılmasıyla. Onun derdi devletle değil, devletin emanet olmaktan çıkıp ganimet sofrasına dönüşmesiyledir. Onun derdi dinle değil, dinin servetin elinde koku gidericiye çevrilmesiyledir. Bugünün Türkiye'sinde Ebu Zer'i yeniden duymak, bu yüzden sadece ahlâkî bir nostalji değildir; toplumsal bir mecburiyettir. Çünkü servet kokusu ağırlaştıkça, vicdanın burnu körelir. Ebu Zer o körelmeye razı olmayan adamdır.

Filozof Kirpi: "Ebu Zer, altının parıltısına değil, o parıltının altında kararın yoksul yüzüne bakan Müslüman vicdanın en çıplak gözüdür."

4. SARAYIN MÜFTÜSÜ İLE ÇÖLÜN MÜMİNİ

Sarayın müftüsü ile çölün mümini aynı dine inanıyor gibi görünür, fakat aynı hakikatin önünde durmazlar. Biri kelimeleri iktidarın yarasını kapatmak için kullanır, diğeri iktidarın açtığı yarayı görünür kılmak için. Biri adaleti hutbede büyütür, sofrada küçültür. Diğeri adaleti az konuşur belki, ama yoksulun ekmeğine, yetimin hakkına, kamu malının emanet oluşuna, yöneticinin nefesine, zenginin kibrine kadar indirir. Sarayın müftüsü dinden bir yumuşatma sanatı çıkarır; çölün mümini dinden rahatsız edici bir hesap çıkarır. Ebu Zer el-Gıfârî bu ikinci damarın adamıdır. Onu bugüne çağırduğumuzda karşımıza yalnız eski zamanların sade sahabesi çıkmaz; bugünün din adına konuşan, fakat güçlülerin günahı karşısında sesi incelen, yoksulun öfkesi karşısında ise dili kalınlaşan teopolitik düzeni de masaya yatırılır.

Sarayın müftüsü tarihte hep aynı kıyafetle dolaşmaz. Bazen resmî cübbe giyer, bazen akademik unvan taşır, bazen ekran yorumcusu olur, bazen cemaat abisi, bazen vakıf yöneticisi, bazen kanaat önderi, bazen ahlâk bekçisi. Onu tanımak için kılığına değil, sesinin yönüne bakmak gerekir. Sesi yukarıya doğru yumuşuyor, aşağıya doğru sertleşiyorsa, orada saray müftülüğü başlamıştır. Güçlüye karşı ihtiyatlı, yoksula karşı buyurgan; zengine karşı anlayışlı, gence karşı öfkeli; yöneticinin israfına karşı suskun, halkın isyanına karşı vaazcı; devletin hatasına karşı "hikmet vardır" diyen, mazlumun öfkesine karşı "fitne çıkarmayın" diye bağırان bir dil, artık vahyin dili değildir. O dil, iktidarın dinî tercümanıdır. Ebu Zer'in çöl terbiyesi bu tercümeyi kabul etmez. Çünkü çöl, kelimenin üstündeki yağlı parmak izini hemen gösterir.

Bugünün Türkiye'sinde dinî dilin en büyük imtihanı, güç karşısındaki tavrıdır. Güç sadece devlet değildir; para da güçtür, medya da güçtür, cemaat ağı da güçtür, ihale ilişkisi de güçtür, akademik hiyerarşi de güçtür, tarikat sadakati de güçtür. Din bu güçlerin önünde eğildiğinde, kendisini hemen güzel kelimelerle savunur. "Maslahat" der, "büyük fotoğraf" der, "zamanı değil" der, "düşmana koz vermeyelim" der, "önce birlik" der,

“sabredelim” der. Bazı zamanlarda bu kelimelerin gerçek bir karşılığı olabilir; fakat çoğu kez bu kelimeler hakikatin üstüne örtülen kalın bir battaniyeye dönüşür. Ebu Zer bu battaniyeyi çekip alır. Çünkü onun imanında hakikat, stratejik iletişim birimi tarafından yeniden paketlenmez. Zulüm varsa zulüm denir. İsrâf varsa israf denir. Kul hakkı varsa kul hakkı denir. Yoksulun hakkı yenmişse, “ama hizmetler de var” diyerek o hakkın üstü örtülmez.

Sarayın müftüsü en çok da “fitne” kelimesini sever. Çünkü fitne kelimesi, hakikati söyleyenin ağzına sürülen eski bir mühürdür. Bir ülkede adaletsizlik konuşulunca “fitne”, kamu malının yağması sorulunca “fitne”, yoksulluğun sebebi tartışılınca “fitne”, yöneticinin lüksü eleştirilince “fitne”, cemaat içindeki istismar ve sömürü görünür kılınıncaya “fitne”, liyakatsizlik sorgulanınca yine “fitne”. Böylece fitne, zulmün değil, zulmü ifşa edenin suçu hâline getirilir. Oysa Ebu Zer’in dünyasında asıl fitne, hakikati söylemek değildir; hakikatin üstünü din adına örtmektir. Asıl fitne, yoksulun lokması eksilirken zengininin sofrasına dua etmektir. Asıl fitne, yetimin hakkını yiyen düzeni ayakta tutup sonra minberden merhamet anlatmaktır. Asıl fitne, Allah’ın adaletini iktidarın konforuna rahatsızlık vermeyecek kadar küçültmektir.

Çölün mümini böyle bir kelime oyununa gelmez. O, dinin kelimelerini iktidar deposundan geri alır. Sabır, zulme rıza değildir. Şükür, hakkı gasp edilen insana sus payı değildir. İtaat, yöneticinin nefesine bağlılık değildir. Dua, sorumluluktan kaçmanın şiirsel yolu değildir. Kader, kötü yönetimin, açgözlülüğün, yolsuzluğun ve sınıfsal imtiyazın üstüne örtülen ilâhî bir branda değildir. Ebu Zer’in dili bu kavramların içini yeniden açar. Her kavramı kendi çıplak yerine koyar. Sabır, hak mücadelesinde dayanma gücüdür. Şükür, nimetin hakkını bilip onu başkasının hakkına karşı kalkan yapmamaktır. İtaat, hakikate ve adalete bağlılıkla sınırlıdır. Dua, insanın yapması gerekeni yaptıktan sonra Allah’a yönelmesidir. Kader, zulmü meşrulaştıran bir kelime değil, insanın sınırlılığını bilen bir teslimiyet edebidir. Bu ayrımları kaybeden toplumda din, en tehlikeli uyuşturucuya dönüşür.

Bugünün teopolitik rezilliği, özellikle yoksulluk meselesinde sarayın müftüsünü açık eder. Fakire sabır anlatmak kolaydır. Pahalı koltukta oturup “kanaat” demek kolaydır. Koruma araçlarının arasından geçip “tevazu” konuşmak kolaydır. Kamu imkânlarıyla güçlenmiş çevrelerin içinden “şükür” vaazı vermek kolaydır. Zor olan, zengine sınır çizmektir. Zor olan, yöneticinin israfına haram diyebilmektir. Zor olan, cemaatin kendi seçkinlerine hesap sorabilmektir. Zor olan, “bizim mahalle”nin haksızlığını da haksızlık sayabilmektir. Ebu Zer’i büyük yapan şey, tam da bu zoru seçmesidir. O, fakire karşı cesur, güçlüye karşı kibar olanlardan değildir. Onun cesareti yukarıya doğrudur. Haysiyetli dinî dilin ölçüsü de budur: Sesin kime karşı yükseliyor?

Sarayın müftüsü, iktidarın kusurlarını görmezden gelmek için çoğu zaman “daha büyük kötülük” korkusunu kullanır. “Bunlar giderse daha kötüsü gelir” der. “Şimdi eleştiri zamanı değil” der. “Dış güçler var” der. “Dava zarar görür” der. Böylece her haksızlık geçici diye aklanır, her yolsuzluk stratejik diye ertelenir, her zulüm büyük resmin küçük ayrıntısı yapılır. Fakat bu küçük ayrıntıların altında insanların hayatı ezilir. Bir annenin pazarda alamadığı süt büyük resmin neresindedir? Bir gencin liyakatsizlik yüzünden kaybettiği gelecek hangi stratejik hikâyenin dipnotudur? Bir işçinin ödenmeyen hakkı hangi dava defterinde görünmez mürekkebe yazılmıştır? Ebu Zer bu soruları sorar. Çünkü onun için büyük resim, yoksulun yüzünü silen bir propaganda perdesi değildir. Büyük resim, Allah’ın huzurunda verilecek büyük hesaptır.

Çölün mümini, dinin iktidarla ilişkisini kökten sorgular. Din elbette toplumsal hayattan kopuk bir iç duygu değildir. Adalet, hukuk, yönetim, ekonomi, aile, emek, komşuluk, kamu malı; bütün bunlarla ilgilidir. Fakat din, iktidarın hizmetine girdiğinde hakikati kaybeder. İktidarın yanında olmak ile adaletin yanında olmak her zaman aynı şey değildir. Hatta çoğu zaman birbirine zıt hâle gelir. Sarayın müftüsü bu farkı siler. Yöneticiye sadakati dine sadakat gibi gösterir. Devleti eleştirmeyi dine saldırı gibi kodlar. Güç sahibinin hatasını “insanlık hâli” diye yumuşatır, hak arayanın öfkesini “edepsizlik” diye bastırır. Ebu Zer ise bu sahte özdeşliği parçalar.

Onun Müslümanlığında iktidar kutsal değildir; iktidar imtihandır. Yönetici dokunulmaz değildir; yönetici daha ağır hesap sahibidir. Devlet ganimet değildir; emanetin en ağır biçimidir.

Türkiye’de dinî yapıların bir kısmı bu imtihanı kötü verdi. Bunu yumuşatmanın anlamı yok. Kimi yapılar kamu kaynaklarıyla büyüdü, kimi yapılar insan sadakatini mülke çevirdi, kimi yapılar eğitim ve yardım diliyle nüfuz alanı kurdu, kimi yapılar gençlerin saf inancını hiyerarşik itaat düzenine hapsetti, kimi yapılar liderlerini neredeyse sorgulanamaz figürlere dönüştürdü. Sonra bütün bunların üstüne “hizmet”, “maneviyat”, “irşad”, “nesil yetiştirme” gibi güzel kelimeler örtüldü. Ebu Zer bu örtüyü kaldırırdı. Çünkü güzel kelimenin kötü yapıyı aklamasına izin vermezdi. Bir yapının dışı dinî olabilir, ama içi menfaat, korku, suskunluk, kayırmacılık ve haysiyet kırılmasıyla doluysa, orada çölün mümini rahat durmaz. O sorar: Bu yapı kimin nefsinin büyüttü, kimin haysiyetini küçülttü?

Sarayın müftüsü ile çölün mümini arasındaki fark, ahlâkî risk alma meselesinde de görünür. Sarayın müftüsü güvenli konuşur. Cümlelerini kimse kızmasın diye dizer. En sert sözlerini zaten güçsüzlere saklar. Güçlüler için dolaylı, yoksullar için doğrudan konuşur. Çölün mümini ise hakikatin riskini göze alır. Ebu Zer’in sesi bu yüzden rahatsız edicidir. O, denge siyaseti yapmaz. Hak ile haksızlık arasında orta yol aramaz. Yoksulun hakkıyla zenginin konforunu uzlaştırmak için kavram cambazlığına girmez. Onun sözü, diplomatik bir metin değildir; vicdanın ateşe tutulmuş hâlidir. Bu ateş, insanı yakar ama temizler. Bugünün dinî dili ise çoğu zaman kimse yanmasın diye o ateşi lambaya çeviriyor. Ebu Zer lambayı devirir, çünkü karanlık fazla büyümüştür.

Din, güçlülerin yanında durduğunda kendi en temiz kelimelerini kaybeder. Adalet, protokol cümlesine dönüşür. Merhamet, yardım kampanyası afişine sıkışır. Emanet, makam paylaşımının süslü adı olur. Şükür, fakirin itirazını bastıran bir psikolojik terbiyeye çevrilir. Takvâ, giyilebilir bir imaj hâline gelir. Ebu Zer’in çöl Müslümanlığı, bu kelime kaybına karşı bir direniştir. O, kelimeleri yeniden hayata bağlar. Adalet dediğinde mahkeme

kapısını, işçi ücretini, kamu ihalesini, yetim hakkını, yoksul sofrasını düşünür. Merhamet dediğinde acıma pozunu değil, haksızlığı giderme sorumluluğunu anlar. Emanet dediğinde sadece namazdaki huşûyu değil, halkın parasına el sürerken titremeyi kasteder.

Bugünün insanı Ebu Zer'den en çok bu ayrımı öğrenmeli: Dindar görünmek başka, hakikate sadık kalmak başkadır. Sarayın müftüsü dindar görünür, çünkü dilinde kutsal kelimeler çoktur. Çölün mümini hakikate sadıktır, çünkü o kelimelerin bedelini öder. Sarayın müftüsü kalabalıklar içinde saygı görür, çünkü kimsenin konforunu fazla bozmadı. Çölün mümini yalnız kalır, çünkü herkesin sakladığı hesabı ortaya çıkarır. Sarayın müftüsü alkışlanır, çölün mümini sürgün edilir. Ama tarihin derin hafızasında alkışın ömrü kısadır, sürgünün sesi uzun yaşar. Ebu Zer bu uzun seslerden biridir. Onu bugün hâlâ hatırlıyorsak, sebebi sadece adı kitaplarda geçtiği için değil; bugünün kirliliğinde hâlâ eksik olan şeyi taşıdığı içindir: güçlüye karşı titremeyen, yoksula karşı yumuşayan, Allah'a karşı mahcup bir vicdan.

Türkiye'nin bugün Ebu Zer'e ihtiyacı var, çünkü dinin bazı sözcüleri hakikatin değil, düzenin bekçiliğine soyundu. Çünkü yoksulluk büyürken sabır vaazları çoğaldı. Çünkü lüks büyürken tevazu nutukları kalınlaştı. Çünkü israf arttıkça itibar edebiyatı yapıldı. Çünkü kamu malı yara aldıkça "hizmet" kelimesi tampon gibi kullanıldı. Çünkü gençlerin dinden uzaklaşmasının sebebi çoğu zaman imansızlık değil, iman adına gördükleri çifte standart oldu. Ebu Zer burada bir onarım figürüdür, ama yumuşak bir onarım değil; neşterli bir onarım. Önce cerahat akacak. Önce kelimeler yıkanacak. Önce sarayın müftüsü ile çölün mümini arasındaki fark cesaretle söylenecek.

Ebu Zer el-Gıfârî bize şunu hatırlatır: Din, iktidarın yanında durunca büyümeyiz; adaletin yanında durunca büyür. Mümin, güç sahibinin huzurunda inceliyor yoksulun öfkesine karşı kalınlaşıyorsa, orada iman değil, kariyer konuşuyor. Hakikat, kime zarar vereceğine göre ayarlanıyorsa, orada vahiy değil, hesap makinesi çalışıyor. Allah'ın adı, kul hakkını

örtlen bir perdeye dönüştürülüyorsa, orada en büyük saygısızlık dine yapılmıştır. Ebu Zer'in çölü bu yüzden hâlâ çağırıyor. O çöl, sarayın gölgesinde serinleyenlere sıcak gelir; ama hakikatin terini unutan toplumlar için başka tedavi yoktur.

Filozof Kirpi: "Sarayın müftüsü dini güçlüye yastık yapar; Ebu Zer ise aynı dini yoksulun hakkı için taş gibi kapıya dayar."

5. LÜKSÜN İÇİNDE KAYBOLAN TAKVÂ

Takvâ, insanın üstüne giydiği bir kumaş değildir; nefsinin üstünden çıkardığı fazlalıktır. Bu yüzden takvâ, görünürlükle büyümeyi, saklı bir titremeye derinleşir. İnsan Allah'tan korktuğunu, Allah'a karşı mahcup yaşadığını, kul hakkının önünde dizlerinin çözüldüğünü, yoksulun yüzünü görünce içinin daraldığını, haram ihtimali karşısında lokmasının boğazında kaldığını söyleyebilir; fakat bütün bu sözlerin sahici olup olmadığı, onun lüksle, iktidarla, servetle, konforla ve başkasının hakkıyla karşılaştığında belli olur. Ebu Zer el-Gıfârî'nin büyüklüğü burada yeniden parlar. Çünkü onun takvâsı gösterişli bir dindarlık formu değildir. O, takvâyı insanın başkalarına üstünlük taslaması için değil, kendi nefsinin burnunu yere sürtmesi için taşır. Bugünün Türkiye'sinde ise takvâ çok kez tersine çevrilmiş durumdadır: İnsanlar Allah karşısında küçülmek yerine, dinî sembollerle başkalarının üzerinde büyümeye çalışıyor. İşte rezilliğin başladığı yer tam burasıdır.

Lüks, takvâyı her zaman doğrudan öldürmez; bazen onu içten içe uyuşturur. Önce insan biraz rahat eder. Sonra rahatını hak edilmiş görür. Sonra hak edilmiş rahat, ayrıcalığa dönüşür. Sonra ayrıcalık, kutsal görev için zorunlu imkân diye anlatılır. Sonra lüks, "hizmetin gereği", "temsil makamının ağırlığı", "davanın itibarı", "devletin vakarını gösterme" gibi kelimelerle yıkanır. Bir süre sonra insan, kendi konforunu dinin ihtiyacı sanmaya başlar. Koltuğunun büyüklüğüyle davanın büyüklüğünü karıştırır. Sofrasının zenginliğiyle bereketi karıştırır. Koruma araçlarının çokluğuyla

hizmetin önemini karıştırır. Kalabalık protokolle ümmet bilincini karıştırır. Ebu Zer'in çöl takvâsı bu karışıklığı kabul etmez. Çünkü onun dünyasında takvâ, insanın kendisini büyüten her şeyden şüphe etmesidir.

Bugünün gösterişli dindarlığında takvâ, çoğu zaman bedenden çok kostüme, ruhtan çok imaja, ahlâktan çok ritüel performansa bağlanıyor. İnsanlar daha dindar görünmek için daha çok sembol kullanıyor, ama daha adil olmak için daha az bedel ödüyor. Oysa Ebu Zer için takvânın ölçüsü, başkasının hakkına karşı gösterilen hassasiyettir. Bir insanın kıyafeti sade olabilir ama kalbi mülkle dolu olabilir. Bir insan çok ibadet ediyor görünebilir ama kamu malına karşı körleşmiş olabilir. Bir insan sürekli ahlâk konuşabilir ama yoksulun hakkı söz konusu olduğunda iktidarın yanında hizalanabilir. Ebu Zer'in takvâsı bu ikiyüzlülüğü keser. Çünkü takvâ, insanın Allah ile kurduğu ilişkinin toplumsal sonuçlarından kaçamaz. Allah'a karşı mahcup olan insan, kul hakkı karşısında pervasız olamaz. Ahirete inanan insan, yoksulun alın terini "piyasa şartı" diye geçiştiremez. Emanete inanan insan, kamu malını kendi mahallesinin ganimetine çeviremez.

22

Türkiye'de lüks dindarlığın en ağır görüntüsü, yoksulluğun ortasında sergilenen konfordur. Yoksulun mutfağında tencere kaynamazken, makam sofralarında çeşit çeşit yemeklerin dizilmesi yalnız sosyal bir adaletsizlik değildir; takvânın ölüm ilânıdır. Çocuklar okula aç giderken, din adına konuşanların lüks mekânlarda kanaat dersi vermesi yalnız çelişki değildir; ahlâkî bir çöküştür. Emekli pazarda yarım kilo meyve hesabı yaparken, yöneticilerin israfı "itibar" kelimesiyle aklaması yalnız politik sorun değildir; teopolitik bir kirliliktir. Ebu Zer bugün yaşasaydı, muhtemelen en çok bu görüntüden rahatsız olurdu. Çünkü onun dünyasında yöneticinin lüksü, yoksulun sabrına yüklenemez. Din, halkın yoksulluğunu kabullendirmek için değil, yöneticinin nefsini sınırlamak için vardır.

Takvâ, insanın kendisine sınır koyabilme yeteneğidir. Bu sınır kaybolduğunda din, nefsin süslü hizmetçisine dönüşür. İnsan her istediğini alır, her imkânı kullanır, her ayrıcalığı normal görür, sonra da bunu dinî bir

dille meşrulaştırır. “Allah nimet vermiş” der, fakat o nimetin hangi sistem içinde, kimin hakkı eksilerek, hangi emek görünmez kılınarak, hangi kamu imkânı kullanılarak kendisine ulaştığını sormaz. “Şükrediyoruz” der, fakat şükür ile şımarıklık arasındaki farkı unutmuştur. Şükür, nimetin hakkını bilmektir; nimetin kaynağındaki haksızlığı görmezden gelmek değildir. Şükür, insanı daha cömert, daha adil, daha mahcup yapmıyorsa, yalnız dil alışkanlığıdır. Ebu Zer’in takvâ anlayışında şükür, malı kutsallaştırmaz; malın sorumluluğunu artırır. Servet çoğaldıkça hesap da çoğalır. İmkân büyüdükçe mahcubiyet de büyümelidir. Bugün ise imkân büyüdükçe kibir büyüyor. İşte felâket burada.

Lüksün içinde kaybolan takvâ, sadece yöneticilerin meselesi değildir. Toplumun her katmanında küçük saraylar kurulabilir. İnsan evinde, işinde, cemaatinde, kurumunda, ekranında, sosyal çevresinde kendi küçük iktidarını inşa edebilir. Bir baba evinde, bir müdür odasında, bir şeyh tekkesinde, bir başkan kurumunda, bir hoca kürsüsünde, bir zengin yardım sofrasında kendi küçük sarayını kurabilir. Takvâ bu küçük sarayların tamamına karşı insanın iç denetimidir. Ebu Zer’in önemi de burada genişler. O yalnız devletin lüksüne değil, insan nefsinin lüksle kurduğu bütün kirli ittifaklara karşıdır. Çünkü saray önce dışarıda değil, içeride yapılır. İnsan nefsinde taht kurmuşsa, üstüne eski elbise giyse de saraylıdır. İnsan nefsinin terbiye etmişse, elinde imkân olsa da onun tutsağı olmaz.

Bugünün dindarlığında “itibar” kelimesi takvânın en tehlikeli düşmanlarından biri hâline geldi. İtibar adına harcanan paralar, yapılan törenler, büyütülen makamlar, kurulan devasa yapılar, alınan lüks araçlar, açılan gösterişli binalar, çoğu kez “biz büyük bir medeniyetin temsilcisiyiz” cümlesiyle savunuluyor. Oysa medeniyet, mermerin kalınlığından önce yetimin hakkına gösterilen inceliktir. Medeniyet, yüksek tavanlı salonlardan önce adil ücret, temiz okul, güvenli sokak, haysiyetli yargı, liyakatli kurum, helâl lokma, israf etmeyen yönetici demektir. Ebu Zer’in gözünde itibarı büyüten şey gösteriş değil, adalettir. Bir ülkenin itibarı, yöneticisinin arabasının markasında değil, en yoksul çocuğunun yüzündeki güven duygusunda okunur. Çocuk korkuyorsa, anne pazardan

eksik dönüyorsa, işçi emeğinin karşılığını alamıyorsa, genç gelecek kuramıyorsa, orada itibar değil, cilalanmış utanç vardır.

Takvânın kaybolduğu yerde dinî dil sertleşir ama ahlâk yumuşar. İnsanlar başkalarının hayatına dair çok keskin hükümler verir, fakat kendi menfaatleri söz konusu olduğunda şaşkıncu bir esneklik gösterir. Kadının kıyafeti, gencin davranışı, toplumun eğlencesi, başkasının mezhebi, başkasının inancı, başkasının hayat tarzı üzerine ateşli konuşanlar, kamu malı, yolsuzluk, yoksulluk, liyakatsizlik, israf, kayırmacılık, hukuksuzluk söz konusu olduğunda birden “makul”leşir. Ebu Zer’in takvâsı bu ahlâkî tersliği reddeder. Çünkü takvâ önce başkasının üstüne çullanma izni değil, insanın kendi nefesine karşı teyakkuz hâlidir. Kendine karşı yumuşak, başkasına karşı sert olan dindarlık takvâ değil, nefsin dinî kostüm giymiş hâlidir.

Ebu Zer’i bugünün insanına “mütevazı devrimci mümin” olarak sunarken, onun takvâsındaki bu iç gerilimi iyi göstermek gerekir. O, dünyayı tamamen terk etmiş bir mağara insanı değildir; dünyanın içinde kalarak dünyanın putlarına boyun eğmeyen biridir. Onun devrimciliği, başkasının malını kıskanmak değil, malın ahlâkî sınırını savunmaktır. Onun tevazuu, güçsüzlük değil, nefesine karşı kazanılmış bir zaferdir. Tevazu bazen yanlış anlaşılır; sanki insanın sesi kısık, omzu düşük, iddiası zayıf olacakmış gibi. Hayır. Ebu Zer’de tevazu ile cesaret aynı bedende yaşar. Allah karşısında küçülür, haksızlık karşısında büyür. Kendi payını azaltır, hakikatin payını çoğaltır. Kendini öne sürmez, ama adaleti geriye de çekmez. Bugünün Müslümanına lazım olan denge budur: Nefiste tevazu, hakikatte cesaret.

Lüks dindarlık, insanın utanma kabiliyetini de bozar. İnsan bir süre sonra yoksulluğun yanında zengin görünmekten, açlığın yanında tok görünmekten, çaresizliğin yanında güçlü görünmekten rahatsızlık duymaz. Hatta bunu doğal sayar. İşte takvânın ölümü böyle olur. Büyük bir patlama olmaz. Gök yarılmaz. İnsan sadece artık utanmamaya başlar. Ebu Zer’in sesi bu utanma kaybına karşıdır. O, mümine yeniden utanmayı öğretir. Bir çocuğun eksik beslenme çantası karşısında utanmak. Bir emeklinin pazarda fiyat sorarken mahcup oluşu karşısında utanmak. Bir işçinin hakkı

geç ödenirken susan dinî çevreler adına utanmak. Bir yöneticinin israfını alkışlayan vaizler adına utanmak. Bir vakıf tabelasının arkasında büyüyen menfaat ağları adına utanmak. Utanma yoksa takvâ yoktur. Çünkü takvâ, insanın Allah'tan önce kendi vicdanı önünde yüzünün kızarabilmesidir.

Bugünün Türkiye'sinde takvânın yeniden anlam kazanması için Ebu Zer'in sertliğine ihtiyaç var. Çünkü yumuşak sözler çoğu zaman lüksün halısında kayboluyor. "Biraz israf etmeyelim", "biraz daha duyarlı olalım", "yoksulları da unutmayalım" gibi cümleler, çürümenin büyüklüğü karşısında fazla nazik kalıyor. Ebu Zer'in dili daha çıplaktır: Yoksul açken lüks haram kokar. Kamu malı emanetse, gösteriş ihanettir. Takvâ varsa israf utanır. Din varsa zengin de hesap verir. Müminsen, başkasının hakkı senin konforundan önce gelir. Bu cümleler rahatsız edicidir; fakat bazen rahatsızlık merhametin en dürüst biçimidir. Hasta toplumlara sürekli ninni söylenmez. Bazen neşter gerekir.

Ebu Zer'in takvâsı bize, dinin en büyük sınavının görünür düşmanlarla değil, içeride büyüyen konforla olduğunu hatırlatır. İnsanın imanı bazen inkârla değil, lüksle yenilir. Namaz kılmaya devam eder, ama yoksulu görmez. Dua etmeye devam eder, ama kul hakkını duymaz. Oruç tutar, ama açlığın toplumsal anlamını düşünmez. Hacca gider, ama komşusunun borcunu bilmez. Sadaka verir, ama adaletsiz kazancın kaynağını sorgulamaz. İşte bu parçalanmış dindarlık, Ebu Zer'in vicdanında yer bulamaz. Onun Müslümanlığı bütündür. İbadet ile adalet, takvâ ile emanet, tevazu ile servet ahlâkı, Allah korkusu ile kul hakkı birbirinden kopmaz. Koparsa geriye dinin kabuğu kalır.

Ebu Zer bugün Türkiye'nin ortasında dursa, belki çok uzun konuşmazdı. Belki sadece lüks binalara, makam araçlarına, israf sofralarına, fakire sabır anlatan zengin yüzlere, çocukların boş çantalarına, kamu malıyla büyüyen dinî ağlara bakardı. O bakış yeterdi. Çünkü bazı bakışlar vaazdan ağırdır. Onun bakışı, takvânın ne kadar ucuzlatıldığını gösterirdi. Ve belki de bugünün insanına en yalın soruyu sorardı: Allah'tan korktuğunu söylüyorsun; peki yoksulun hakkından neden korkmuyorsun? Bu soru,

lüksün içinde kaybolan takvâyı aramak için yeterlidir. Çünkü hakiki takvâ, insanı önce kendinden şüphe ettirir. Kendinden hiç şüphe etmeyen dindarlık, çoktan putunu bulmuştur.

Filozof Kirpi: "Ebu Zer'in takvâsı, lüks sofralarda okunan dua değil, yoksulun boş tabağı karşısında insanın boğazına düğümlenen Allah korkusudur."

6. YOKSULUN UNUTULDUĞU YERDE DİN YETİM KALIR

Yoksulun unutulduğu yerde din yetim kalır. Bu cümle, Ebu Zer el-Gifârî'nin bütün hayatına, bütün öfkesine, bütün sade yürüyüşüne, bütün rahatsız edici Müslümanlığına bir kapı açar. Çünkü Ebu Zer için yoksul, merhamet fotoğrafının arka planında duran silik bir figür değildir. Yoksul, Allah'ın adalet terazisinin dünyadaki en çıplak göstergesidir. Bir toplumun dini, en çok da yoksulla kurduğu ilişkide belli olur. Minarelerin yüksekliği, camilerin doluluğu, vaazların gürültüsü, dinî törenlerin kalabalığı, yardım kampanyalarının parlaklığı, televizyon ekranlarında dönüp duran ahlâk nutukları, bunların hiçbiri tek başına ölçü değildir. Ölçü, yoksulun yüzüdür. O yüz açsa, mahcuplaşmışsa, çocuğunun önünde ezilmişse, pazar poşetini yarım doldurmuşsa, okul çantasına eksik beslenme koymuşsa, evinin kirasını düşünürken geceleri tavana bakıyorsa, orada dinin kelimeleri de sorguya çekilir. Ebu Zer'in gözünde yoksul, başkasının hayırseverliğine bırakılmış zavallı bir nesne değil, hakkı gasp edildiğinde bütün toplumun imanını yaralayan merkezî bir şahittir.

Bugünün Türkiye'sinde yoksulluk yalnız ekonomik bir sorun olmaktan çıktı, ahlâkî bir utanç, siyasî bir hesap, dinî bir imtihan, toplumsal bir aynaya dönüştü. Yoksulluk artık sadece cebin boşluğu değil, haysiyetin her gün küçük küçük aşınmasıdır. Bir anne market rafı önünde peynirin fiyatına bakıp sessizce geri dönüyorsa, orada sadece gelir adaletsizliği yoktur; orada toplumun vicdanı rafta kalmıştır. Bir baba çocuğuna istediği kitabı alamadığı için yüzünü başka tarafa çeviriyorsa, orada sadece alım gücü

düşmemiştir; babalık onuru da yaralanmıştır. Bir çocuk sınıfta beslenme çantasını açmaya utanıyorsa, orada sadece yoksulluk değil, pedagojik bir haysiyet kırılması vardır. Ebu Zer böyle bir manzarayı “kader” diye geçiştirmezdi. Çünkü kader, insan eliyle kurulmuş haksız düzenlerin çöplüğü değildir. Kader kelimesi, sorumluluktan kaçanların ağzında kirlenir.

Yoksulluk karşısında dinin iki yolu vardır. Birinci yol, yoksulu sabırla uyuşturmak, sadakayla oyalamak, hayır fotoğraflarıyla görünür kılmak, fakat yoksulluğu üreten düzeni sorgulamamaktır. Bu yol kolaydır. Bu yolda zengin rahat eder, yönetici rahat eder, vakıf rahat eder, cemaat rahat eder, ekran vaizi rahat eder. Yoksula “şükret” denir, zengine “Allah artırsın” denir, yöneticinin israfına “itibar” denir, kamu kaynaklarının seçkin ağlara aktarılmasına “hizmet” denir. İkinci yol ise Ebu Zer’in yoludur: Yoksula sadece sabır değil, hak verilir. Zengine sadece hayır yapma imkânı değil, hesap sorumluluğu yüklenir. Yöneticiye sadece dua değil, emanet bilinci hatırlatılır. Topluma sadece merhamet değil, adalet ödevi gösterilir. Birinci yol, yoksulu dinin vitrinine koyar. İkinci yol, yoksulu dinin merkezine yerleştirir. Ebu Zer, vitrin dindarlığını sevmez. Çünkü vitrinde duran yoksul, çoğu zaman zenginin vicdanını parlatmak için kullanılır.

Bugünün teopolitik rezilliği en çok burada görünür: Yoksulluk, bir adalet meselesi olmaktan çıkarılıp yardım organizasyonu meselesine indirgeniyor. Yardım elbette değerlidir; aç bir insanın karnını doyurmak, üşüyen bir insanın üstünü örtmek, borçlu bir insanı rahatlatmak, öğrencinin defterini almak, hastanın ilacına destek olmak küçümsenemez. Fakat yardım, yoksulluğu üreten siyasal ve ekonomik düzenin üstünü örtmeye başladığında, merhamet ahlâkı değil, vicdan yönetimi hâline gelir. İnsanlar yardım ederek kendilerini iyi hisseder, fakat yoksulluğun neden sürdüğünü sormaz. Kurumlar yardım dağıtarak şefkatli görünür, fakat kaynakların neden adil bölüşülmediğini konuşmaz. İktidarlar yardım paketleriyle halkın minnettarlığını örgütler, fakat halkın hak sahibi olduğu gerçeğini geri plana iter. Ebu Zer bu sahneye bakınca muhtemelen en çok “hak” kelimesini geri çağırırdı. Çünkü hak, lütuf değildir. Hak, fotoğrafla

dağıtılmaz. Hak, seçime göre hatırlanmaz. Hak, insanın haysiyetine bağlıdır.

Yoksulun unutulduğu yerde din yetim kalır, çünkü dinin kalbi yoksulun hakkına dokunmadan atamaz. İbadet insanı Allah'a yöneltir, fakat adalet insanı Allah'ın kullarıyla sınırlar. Bir toplumda ibadet çoğalıyor ama haksızlık azalmıyorsa, orada ibadetin toplumsal meyvesi kurumuş demektir. Bir ülkede camiler doluyor ama yoksulun sesi duyulmuyorsa, orada kulaklar secdeye kapanmış ama vicdan ayağa kalkmamış demektir. Bir cemaatte sohbetler artıyor ama işçinin hakkı, kadının emeği, çocuğun güvenliği, öğrencinin geleceği, yoksulun haysiyeti korunmuyorsa, orada bilgi berekete dönüşmemiştir. Ebu Zer'in Müslümanlığı bu kopukluğa izin vermez. Onun dünyasında Allah'a yakınlık, kulun hakkından uzaklaşma hakkı vermez. Tam tersine, Allah'a yakın olduğunu iddia eden insanın kul hakkı karşısındaki titremesi daha büyük olmalıdır.

Bugünün Türkiye'sinde yoksulluk sadece mutfakta değil, dilde de aşağılanıyor. Yoksula yardım edilirken bile onun haysiyeti çoğu zaman kırılıyor. Kameralar, poşetler, kuyruklar, teşekkür ettirilen insanlar, yardımı verenin adını büyüten tabelalar, sosyal medyada dolaştırılan görüntüler, bütün bunlar yoksulluğu bir insanlık hâli olmaktan çıkarıp bir gösteri malzemesine dönüştürüyor. Oysa yoksulun en çok korunması gereken şeyi midyesinden önce haysiyetidir. Ekmek verirken insanın yüzünü küçültüyorsan, verdiğin ekmeğin içine kibir karışmıştır. Yardım yaparken alıcının mahcubiyetini çoğaltıyorsan, merhametin yarı yolda bozulmuştur. Ebu Zer'in ahlâkında yoksulun başı eğilmez. Çünkü yoksulun hakkı vardır. Hak alırken insan utanmaz, hakkı gasp eden utanır. Bugün ise düzen tersine çevrilmiştir: Yoksul yardım alırken utanıyor, zengin israf ederken utanmıyor. Bu terslik, dinin vicdanında açılmış büyük bir yaradır.

Ebu Zer'in yoksulluk anlayışı, modern sosyal adalet tartışmalarına da güçlü bir ahlâkî damar verir. O, yoksulluğu yalnız bireysel tembellik, kişisel başarısızlık, kötü kader veya eksik gayret meselesi gibi görmezdi. Elbette insanın çalışması, üretmesi, sorumluluk alması önemlidir. Fakat bir

toplumda emek değerini bulmuyorsa, liyakat bozulmuşsa, kamu imkânları belirli çevrelere akıyorsa, eğitim fırsatları sınıfsal olarak ayrışıyor, barınma bir eziyete dönüşmüşse, çocuklar doğdukları evin yoksulluğına mahkûm ediliyorsa, artık mesele sadece bireyin gayreti değildir. Orada düzen konuşulmalıdır. Ebu Zer'in sesi burada "düzen" kelimesinin üstüne düşer. Çünkü adaletsizlik kişisel ahlâk öğütleriyle kapatılamaz. İnsanlara "çalışın" demek kolaydır; emeğin karşılığını niçin alamadıklarını sormak zordur. İnsanlara "sabredin" demek kolaydır; neden sürekli aynı insanların sabretmek zorunda kaldığını sormak zordur.

Yoksulun unutulduğu yerde dinin yetim kalmasının bir sebebi de çocuklardır. Çocuk yoksulluğu, toplumun bütün yalanlarını bir anda açığa çıkarır. Yetişkinler ideolojik gerekçeler üretebilir, siyasî mazeretler kurabilir, ekonomik tablolarla konuşabilir, sabır ve şükür üzerinden teselli mekanizmaları geliştirebilir. Fakat bir çocuğun açlığı bütün bu cümleleri çıplak bırakır. Çocuk açsa, toplum başarısızdır. Çocuk okula eksik gidiyorsa, devlet eksiktir. Çocuk güvenli bir evde, temiz bir okulda, sıcak bir sofrada büyüyemiyorsa, dinî nutuklar da eksiktir. Ebu Zer'in vicdanı çocuğun yüzünde dururdu. Çünkü çocuk, hakkını savunmak için ideolojik sözlük taşımaz. Onun gözündeki mahcubiyet, en büyük hutbedir. Bugünün Müslümanlığı bu hutbeyi duymuyorsa, minberden yükselen ses ne kadar yüksek olursa olsun, hakikat kısık kalmıştır.

Yoksulluğun sadakayla yönetilmesi, toplumda minnet siyaseti üretir. İnsanlar haklarını istemek yerine kendilerine yardım edenlere bağlanır. Bu bağ bazen siyasî sadakate, bazen cemaat itaatine, bazen vakıf bağımlılığına dönüşür. Yoksul, yurttaş olmaktan çıkar, yardım alıcısı hâline getirilir. Hakkını talep eden özne değil, teşekkür etmesi beklenen mahcup insan olur. Ebu Zer bu dönüşüme isyan ederdi. Çünkü onun dünyasında yoksul, güçlülerin eline bakması gereken biri değildir. Yoksulun toplum servetinde payı vardır. Kamu malında hakkı vardır. Adil ücrette hakkı vardır. Eğitimde, sağlıkta, barınmada, güvenlikte, saygıda hakkı vardır. Bu haklar lütuf değildir. Eğer din, bu hak dilini güçlendirmiyor, sadece yardım dilini

çoğaltıyorsa, dinin toplumsal vicdanı eksik kalır. Yardım, hakikatin yerine geçemez.

Bugünün teopolitik düzeninde yoksulun öfkesi de sürekli terbiye edilmeye çalışılıyor. "Kızma, sabret." "Sorgulama, şükret." "Sesini yükseltme, fitne olur." "Hakkını arama, nankör görünürsün." Bu dil, yoksulun ahlâkını değil, düzenin konforunu korur. Oysa haksızlığa uğrayan insanın öfkesi her zaman kötü değildir. Bazen öfke, haysiyetin hâlâ ölmediğini gösterir. Ebu Zer'in öfkesi de böyle bir öfkedir. O, nefsi bir hırçınlıkla değil, adaletin yaralanmış sesiyle konuşur. Bugünün yoksuluna sürekli sakinlik telkin edenler, zenginin açgözlülüğüne aynı sakinlikle yaklaşmıyor. İşte ikiyüzlülük burada ortaya çıkar. Yoksulun öfkesi ahlâksızlık sayılırken, zenginin israfı başarı sayılıyor. Ebu Zer bu teraziye kırardı. Çünkü terazi bozulmuşsa, önce teraziye tamir etmek gerekir, yoksulun sesini değil.

Din yoksulu unuttuğunda, önce merhametini kaybeder, sonra adaletini, sonra hakikatini. Geriye ritüeller kalır, fakat ritüellerin içi boşalır. Geriye kelimeler kalır, fakat kelimelerin bereketi gider. Geriye kalabalıklar kalır, fakat kalabalıkların vicdanı inceler. Ebu Zer'in hatırlattığı şey şudur: Yoksulun hakkını görmeyen din, kendi kalbini görmüyor demektir. Çünkü vahyin adalet çağrısı, sadece insanın iç dünyasında huzur üretmek için gelmez; yeryüzündeki zulmü, haksızlığı, kibri, servet tekelleşmesini, güç sarhoşluğunu da hedef alır. Dini yalnız bireysel huzur terapisine çevirenler, onun toplumsal adalet damarını keser. Ebu Zer bu damarın kanını hatırlatır. Damar kesilince beden yaşar gibi görünebilir, ama rengi solar.

Bugünün insanına Ebu Zer'i anlatırken, onu yoksullar adına konuşan romantik bir figür gibi değil, yoksulun hakkını dinin merkezine koyan sert bir ahlâk öğretmeni gibi sunmak gerekir. Onun mütevazılığı, yoksulluğu estetize eden bir hâl değildir. O, azla yetinirken başkasının azla ezilmesine razı olmaz. Kendi nefsinin küçültürken yoksulun haysiyetini büyütür. Kendi payını azaltır, ama zenginin sorumluluğunu azaltmaz. İşte bu çok önemlidir. Bazıları tevazuu yanlış anlar; sanki herkes azla yetinsin, kimse haksızlık konuşmasın, fakir de yoksulluğuna güzel bir anlam bulsun ister.

Ebu Zer'in tevazuu böyle bir uyuşturucu değildir. Onun tevazuu kendi nefesine yöneliktir, adalet talebi ise toplumsaldır. Kendisi az yaşar, ama düzenin yoksula azı reva görmesine itiraz eder.

Türkiye'de bugün Ebu Zer'in en çok sorması gereken soru şudur: Yoksulluğu kim üretiyor ve kim bu yoksulluk üzerinden güç devşiriyor? Bu soru sorulmadan yapılan her dindarlık konuşması eksik kalır. Çünkü yoksulluk bir sonuçtur; arkasında yanlış ekonomi, adaletsiz bölüşüm, rant düzeni, liyakatsizlik, sınıfsal körlük, eğitim eşitsizliği, denetimsizlik, sendikasızlaştırma, borçlandırma, gösteriş ekonomisi, siyasal sadakat ağları ve ahlâkî duyarsızlık vardır. Ebu Zer'in vicdanı bu arka planı görmeden rahat etmez. O, yoksulun başını okşamakla yetinmez; yoksulun niçin sürekli aynı yerde kaldığını sorar. Dinin gerçek sınavı da bu soruda başlar. Çünkü soru derine indikçe, lüks sofraların duası boğazda kalır.

Yoksulun unutulduğu yerde din yetim kalır, çünkü dinin dünyadaki akrabası adalettir. Adalet yoksa din yalnızlaşır. Merhamet yoksa din sertleşir. Haysiyet yoksa din gösteriye dönüşür. Emanet yoksa din ganimetçilerin ağzında paslanır. Ebu Zer, bu yetim kalmış dini yeniden yoksulun evine götürür. Gösterişli salonlardan, süslü kürsülerden, makam kapılarından, vakıf tabelalarından, protokol yemeklerinden alır, rutubetli bir eve, boş tencerenin yanına, eksik defterli çocuğun masasına, borç kâğıdının üstüne, işçinin nasırlı eline bırakır. Çünkü din orada yeniden utanmayı öğrenir. Utanmayı öğrenen din, adaleti de hatırlar.

Ebu Zer'in bugüne bıraktığı en büyük ders şudur: Yoksul, dindarlığın testidir. Yoksulu görmeden Allah hakkında çok konuşan dil, kendi yankısına âşık olmuş olabilir. Yoksulun hakkını savunmadan ümmet diyen ağız, kalabalık kelimelerle vicdan açığını kapatıyor olabilir. Yoksulluğu üreten düzene dokunmadan sadaka veren el, belki de kendi konforunun duvarını cilalıyordur. Ebu Zer bu ihtimalleri acımasızca ortaya çıkarır. Çünkü onun Müslümanlığında rahmet, yoksulun haysiyetine dokunmadan tamamlanmaz. Adalet, açın sofrasına uğramadan gerçekleşmez. Takvâ, kul

hakkının önünde titremeden sahici olmaz. Din, yoksulu unuttuğu anda kendi yetimliğini başlatır.

Filozof Kirpi: "Ebu Zer'in yoksulu, sadaka fotoğrafının mahcup figürü değil, dinin alnına konmuş adalet mührüdür."

7. CEMAAT, TARİKAT, VAKIF VE MÜLK AĞLARI KARŞISINDA EBU ZER

Ebu Zer el-Gifârî'nin vicdanı bugün Türkiye'nin ortasına bırakılsa, yalnız devletin sarayına, yalnız zenginin sofrasına, yalnız yöneticinin lüksüne değil, din adına kurulan bütün mülk ağlarına da bakardı. Cemaatlere bakardı, tarikatlara bakardı, vakıflara bakardı, derneklere bakardı, öğrenci yurtlarına, burs sistemlerine, himmet toplantılarına, bağış listelerine, sadakat zincirlerine, abi-abla hiyerarşilerine, şeyh-mürid ilişkilerine, lider etrafında kurulan dokunulmazlık çemberlerine bakardı. Ve muhtemelen ilk sorusu şu olurdu: Bu yapı insanı Allah'a mı yaklaştırıyor, yoksa birilerinin mülküne, nüfuzuna, itibarına, iktidarına ve dokunulmazlığına mı hizmet ediyor? Çünkü dinî yapıların en büyük imtihanı burada başlar. Bir yapı dışarıdan Kur'an, sünnet, hizmet, maneviyat, irşad, gençlik, eğitim, ahlâk ve ümmet kelimeleriyle konuşabilir, fakat içeride insanları korku, itaat, hiyerarşi, menfaat, suskunluk ve kayırmacılık içinde öğütüyorsa, orada Ebu Zer'in çöl vicdanı kapıya dayanır.

Cemaat, aslında güzel bir kelimedir. İnsanların yalnızlaşmaya, bencilliğe, dağılmaya, modern hayatın soğuk bireyciliğine karşı birbirine tutunması, birlikte öğrenmesi, birlikte dua etmesi, birlikte yardımlaşması, birlikte ahlâkî bir çevre kurması kıymetlidir. Tarikat, kendi tarihî derinliği içinde nefis terbiyesi, zikir, edep, mürşidlik, iç disiplin ve manevî arınma iddiası taşır. Vakıf, İslâm medeniyetinde malın yalnız kişisel zenginlik için değil, toplumsal fayda için tahsis edilmesi anlamına gelir. Bunların her biri özünde insanı ve toplumu güçlendirebilecek imkânlardır. Fakat mesele tam da şudur: Güzel kelimeler kötü yapıları aklamaya başladığında, çürüme daha tehlikeli hâle gelir. Çünkü çıplak menfaat açıkça menfaattir;

ama dinî kelimelerle örtülmüş menfaat, kendisini ahlâk gibi sunar. Ebu Zer'in itirazı buradadır. O, kelimenin güzelliğine değil, yapının ürettiği sonuca bakar.

Bugünün Türkiye'sinde bazı dinî yapılar, cemaat olma vasfından çıkıp mülk, kadro, nüfuz, ihale, makam, sadakat ve koruma ağına dönüşmüş durumda. Bu cümle acıdır, fakat acının üstüne pamuk basarak tedavi yapılmaz. Gençlerin temiz inancı, ailelerin güven arayışı, yoksulların destek ihtiyacı, öğrencilerin barınma sıkıntısı, insanların manevî rehberlik arayışı, kimi yapılarda bir tür itaat ekonomisine çevrilebiliyor. İnsan yardım alıyor, ama karşılığında susması bekleniyor. Yurtta kalıyor, ama kişiliğinin bir kısmını teslim etmesi isteniyor. Burs alıyor, ama düşüncesinin yönü denetleniyor. Sohbeta gidiyor, ama eleştiri yeteneği törpüleniyor. Hizmet ediyor, ama emeği görünmezleşiyor. Bir lidere bağlanıyor, ama o liderin hatasını görme kabiliyeti zayıflatılıyor. Ebu Zer böyle bir yapıya "maneviyat" demezdi. Çünkü maneviyat insanı küçültmez, insanın haysiyetini Allah karşısında derinleştirir.

Dinî yapılarda en tehlikeli şeylerden biri, sorgulanamaz lider figürüdür. Şeyh, hoca, ağabey, başkan, kurucu, kanaat önderi, ne ad verilirse verilsin, bir insanın etrafında dokunulmazlık halesi kuruluyorsa, orada nefis terbiyesi değil, nefsin kutsanması başlamıştır. İnsan hatasız değildir. Din adına konuşan insan daha da dikkatli olmalıdır, çünkü onun hatası sadece kendisini kirletmez, temsil ettiği kelimeleri de yaralar. Fakat bazı yapılar, liderlerini eleştiriye aşan figürlere dönüştürür. Onun sözü hikmet, susması hikmet, öfkesi hikmet, zenginliği hikmet, yakın çevresinin ayrıcalığı hikmet, yanlış kararı bile hikmet sayılır. Böylece akıl yavaş yavaş devreden çıkar. Vicdan, sadakat testine bağlanır. Ebu Zer bu manzaraya bakınca çölün en sert cümlesini kurardı: Hakikatin ölçüsü kişi değildir, kişinin ölçüsü hakikattir.

Vakıf meselesi de Ebu Zer'in önünde ağır bir imtihana girer. Vakıf, malı Allah rızası için toplumun yararına bağışlama fikrinden doğar. Fakat vakıf, kamu imkânlarına yakınlıkla büyüyen, belirli ailelerin, grupların, siyasal

çevrelerin, dinî kliklerin mülk ve nüfuz alanına dönüşürse, orada vakıf ruhu yaralanır. Bir vakıf gerçekten yoksulun haysiyetini mi büyütüyor, öğrencinin özgür aklını mı koruyor, bilginin niteliğini mi artırıyor, toplumda adalet duygusunu mu güçlendiriyor? Yoksa insan sadakatini örgütleyen, kadro yetiştirme adı altında kendi mahallesine eleman devşiren, kamu kaynaklarını özel ağa bağlayan, yoksulu minnet altında tutan bir mekanizma mı kuruyor? Ebu Zer burada tabelaya bakmazdı. Tabelada "hizmet" yazması yetmez. Hizmet kime, ne pahasına, hangi sonuçla? Dinî yapının asıl imtihanı niyet beyanında değil, ürettiği sonuçtır.

Cemaat ve tarikatlarda eleştiri meselesi özellikle hayatîdir. Bir yapı kendi içinde eleştiriye yasaklıyor, eleştireni "fitneci", "nankör", "edepsiz", "düşmanla aynı dili kullanan", "hizmete zarar veren" diye suçluyorsa, orada hakikat kapı dışarı edilmiş demektir. Çünkü eleştirinin olmadığı yerde önce akıl ölür, sonra vicdan, sonra adalet. İnsanlar lideri korumak için mağduru susturmaya başlar. Yapının itibarı, insanın haysiyetinden daha önemli hâle gelir. "Aman duyulmasın" cümlesi, "aman haksızlık olmasın" cümlesinin önüne geçer. İşte burada dinin içi boşalır. Ebu Zer böyle bir suskunluğu parçalar. Çünkü onun gözünde hakikati gizlemek, yapıyı korumak değil, yapının ruhunu öldürmektir. Hakikatle yüzleşemeyen dinî yapı, dışarıdan ne kadar kalabalık görünürse görünsün, içeriden çürümüştür.

Bugünün Türkiye'sinde dinî yapıların mülk ve iktidarla kurduğu ilişki, genç kuşakların dine bakışını da ağır biçimde etkiliyor. Gençler çoğu zaman dine değil, din adına gördükleri ikiyüzlülüğe öfkeleniyor. Bir yanda tevazu anlatan insanların lüks içinde yaşaması, bir yanda ahlâk anlatanların kayırmacılığa susması, bir yanda haram-helâl konuşanların kamu malı konusunda körleşmesi, bir yanda kul hakkı diyenlerin kendi çevresinin haksızlıklarını örtmesi, genç zihinde derin bir kopuş üretiyor. Ebu Zer burada gençlere başka bir Müslümanlık imkânı gösterir. O Müslümanlık, bir yapıya kör sadakat değil, Allah'ın adaleti karşısında diri kalmaktır. O Müslümanlık, liderin gölgesinde büyümek değil, hakikatin ışığında küçülmeyi bilmektir. O Müslümanlık, kalabalık aidiyet içinde erimek değil, yalnız kalsa da haysiyetli durmaktır.

Dinî yapıların mülk ağına dönüşmesinin bir başka sonucu, liyakat kaybıdır. “Bizden olan”ın öne geçirildiği, ehliyet yerine sadakatin ödüllendirildiği, kadroların hak edene değil bağlı olana verildiği, kurumların belirli grupların arka bahçesine çevrildiği bir düzende sadece devlet bozulmaz, din de bozulur. Çünkü liyakatsizlik kul hakkıdır. Bir göreve ehil olmayan kişiyi sırf kendi cemaatinden, kendi tarikatından, kendi vakfından, kendi mahallesinden diye yerleştirmek, başka insanların hakkını gasp etmektir. Bu gasp, namazla, sohbetle, dua ile, hizmet cümlesiyle temizlenmez. Ebu Zer’in terazisinde bu çok ağırdır. Çünkü kamu görevi, ganimet değil emanettir. Emaneti ehline vermemek, sadece yönetim hatası değil, ahlâkî ihanettir.

Cemaatlerin yoksullarla ilişkisi de dikkatle sorgulanmalıdır. Eğer bir yapı yoksula yardım ederken onu özgürleştirmiyor, aksine kendisine bağımlı kılıyorsa, orada yardımın içine iktidar karışmıştır. Eğer öğrenciye burs verip düşüncesini rehin alıyorsa, o bursun içine tahakküm karışmıştır. Eğer aileye destek verip oyunu, sadakatini, suskunluğunu, sosyal çevresini denetliyorsa, o desteğin içine mülkiyet arzusu karışmıştır. Ebu Zer, yoksulu hiçbir dinî yapının sadakat sermayesi olarak görmezdi. Yoksulun haysiyeti, yapıların büyümesinden daha değerlidir. Çocuğun özgür aklı, cemaatin insan devşirme ihtiyacından daha kıymetlidir. Genç bir insanın soru sorma hakkı, hiçbir şeyhin, hocanın, vakıf yöneticisinin konforuna kurban edilemez.

Burada ölçü çok nettir: Bir dinî yapı insanın vicdanını büyütüyorsa kıymetlidir; insanın sorusunu küçültüyorsa tehlikelidir. Bir yapı yoksulun hakkını savunuyorsa kıymetlidir; yoksulu kendi gücünün vitrinine koyuyorsa tehlikelidir. Bir yapı yöneticisine hesap sorabiliyorsa kıymetlidir; yöneticisini kutsallaştırıyorsa tehlikelidir. Bir yapı malı emanet biliyorsa kıymetlidir; mülkü nüfuz ve sadakat aracına çeviriyorsa tehlikelidir. Bir yapı gençleri düşünen, soran, ahlâkî cesareti olan insanlar olarak yetiştiriyorsa kıymetlidir; onları itaat eden gölgelere dönüştürüyorsa tehlikelidir. Ebu Zer’in bugüne bıraktığı dinî yapı ölçüsü budur. Bu ölçünün karşısında

birçok parlak tabela, birçok etkileyici bina, birçok kalabalık toplantı, birçok yüksek sesli vaaz değerini kaybeder.

Ebu Zer'in cemaat, tarikat ve vakıf ağları karşısındaki duruşu, dini yapısızlaştırmak anlamına gelmez. Bu önemli bir ayırmadır. İnsanların birlikte ibadet etmesi, birlikte öğrenmesi, birlikte iyilik üretmesi, birlikte yoksula destek olması, birlikte ahlâkî bir çevre kurması değerlidir. Fakat her birliktelik kendi nefsinin üretir. Grup nefsi, birey nefsinden bazen daha tehlikelidir. Birey kendi çıkarını savunur, grup ise çıkarını kutsal bir dava gibi sunabilir. Birey hata yaptığında utanabilir, grup hata yaptığında propagandayla kendisini temize çekebilir. Birey zenginleştiğinde fark edilir, grup zenginleştiğinde "hizmet büyüyor" denebilir. Ebu Zer'in neşteri bu grup nefsinin iner. Çünkü dinî yapı da insan gibi nefis taşır. Terbiye edilmezse şişer, şişerse ezer.

Bugünün insanına Ebu Zer'i bu bağlamda anlatmak, onu bütün dinî topluluklara düşman biri gibi göstermek değildir. Tam tersine, onun vicdanı dinî toplulukları kurtarabilecek sert bir imkândır. Çünkü hesap sorulmayan yapı çürür. Eleştiri almayan yapı yozlaşır. Şeffaf olmayan yapı karanlık üretir. Müllkle imtihanını açık vermeyen yapı, maneviyatını kaybeder. Gençlerin sorusunu bastıran yapı, geleceğini kaybeder. Kadınların, çocukların, yoksulların, öğrencilerin, emeği görünmeyen insanların haysiyetini korumayan yapı, Allah'ın rızasından söz etse de kendi nefsinin rızasına çalışıyor olabilir. Ebu Zer bu ihtimali diri tutar. İhtimali diri tutmak bazen en büyük merhamettir. Çünkü çürüme, sorgu kapatıldığında başlar.

Türkiye'de dinî yapıların bir kısmı kendisini sürekli dış düşmanlarla açıklamayı seviyor. Eleştiri gelince hemen "dine saldırı", "maneviyata düşmanlık", "hizmeti engelleme", "ahlâksız çevrelerin oyunu" gibi savunmalar kurulur. Elbette dine gerçekten düşmanlık edenler olabilir. Fakat bu gerçek, içerideki çürümeyi konuşmamak için bahane yapılamaz. Ebu Zer'in tavrı burada da nettir: Düşman varsa ona karşı durursun, ama kendi günahını da örtemezsin. Dışarıdan gelen saldırı, içerideki haksızlığı helâl kılmaz. Bir yapıya haksız yere saldırılması, o yapının kendi

hatalarından muaf olduğu anlamına gelmez. Hakikat, savunma refleksinin kurbanı yapılamaz. Çünkü Allah'ın adaleti, bizim mahallemizin itibarından daha büyüktür.

Ebu Zer bugün cemaatlerin, tarikatların, vakıfların kapısında dursa, belki uzun uzun nutuk atmazdı. Sadece birkaç soru sorardı: Malınız nasıl büyüdü? İnsanlarınız ne kadar özgür? Liderleriniz nasıl denetleniyor? Çocuklarınız güvende mi? Gençleriniz soru sorabiliyor mu? Kadınların emeği görünür mü? Yoksullar sizden yardım alınca haysiyetleri artıyor mu, yoksa size bağımlı mı oluyorlar? Kamu imkânlarıyla ilişkiniz temiz mi? Yanlış yapan sizden biri olduğunda adalet mi işletiyorsunuz, yoksa itibarı mı koruyorsunuz? Bu sorulara dürüst cevap veremeyen hiçbir yapı, maneviyat iddiasının arkasına saklanamaz. Çünkü maneviyat, hakikat karşısında çıplak kalabilme cesaretidir.

Ebu Zer'in çölünden bakınca, dinî yapının büyüklüğü bina sayısıyla, öğrenci sayısıyla, bağış miktarıyla, yurt kapasitesiyle, protokol bağlantısıyla, siyasal etkisiyle ölçülmez. Asıl ölçü şudur: Bu yapı insana Allah karşısında daha mahcup, yoksul karşısında daha sorumlu, güç karşısında daha cesur, mal karşısında daha dikkatli, hakikat karşısında daha açık bir vicdan kazandırıyor mu? Kazandırıyorsa cemaat berekettir. Kazandırmıyorsa cemaat, kutsal isimli bir mülk ağına dönüşmüştür. Ebu Zer'in bugüne söylediği budur. Dinî yapıların kurtuluşu, daha çok büyümekte değil, daha çok hesap verebilmekte, daha çok sadeleşmekte, daha çok haysiyet korumakta, daha çok eleştiri dinlemekte, daha çok yoksulun hakkını incelemektedir.

Filozof Kirpi: "Ebu Zer'in gözünde cemaat, hakikati büyütüyorsa rahmettir; mülkü, itaati ve lider nefsinin büyütüyorsa kutsal tabelalı bir ganimet çadırıdır."

8. EBU ZER'İN SÜRGÜNÜ, HAKİKATİN BEDELİDİR

Ebu Zer el-Gifârî'nin hayatında sürgün, yalnız coğrafî bir uzaklaştırma değildir; hakikatin iktidar sofrasında fazla yer kapladığında başına gelen eski ve kirli muameledir. Hakikati söyleyen insan çoğu zaman önce dinlenir gibi yapılır, sonra rahatsız edici bulunur, sonra aşırı görülür, sonra "dengeyi bozuyor" denir, sonra "fitne çıkarıyor" diye işaretlenir, en sonunda da merkezden uzaklaştırılır. Sürgün böyle başlar. İnsan bazen şehirden sürülür, bazen makamdan, bazen cemaatten, bazen medyadan, bazen akademiden, bazen dost çevresinden, bazen kendi mahallesinin sıcak kabulünden. Ebu Zer'in sürgünü, bu anlamda yalnız geçmişin bir hadisesi değil, hakikatin bütün çağlarda ödediği bedelin adıdır. Bugünün Türkiye'sinde de hakikati söyleyen müminlerin, yazarların, hocaların, memurların, gençlerin, kadınların, işçilerin, öğrencilerin ve vicdan sahibi insanların yaşadığı şey çoğu zaman budur: Merkezdeki konforu bozan söz, önce yalnızlaştırılır, sonra itibarsızlaştırılır, sonra cezalandırılır.

Hakikat bedelsiz kalınca dekor olur. İnsan hakikati hiçbir şey kaybetmeden söyleyebileceği bir cümle sanırsa, onu henüz tanımamıştır. Hakikat, insanın hayatına bir maliyet çıkarmıyorsa, çoğu zaman ya çok geç söylenmiştir ya da kimseyi rahatsız etmeyecek kadar törpülenmiştir. Ebu Zer'in sözü törpülenmiş söz değildir. Onun dili, diplomatik bir nezaketin değil, ahlâkî zorunluluğun dilidir. Servetin belirli ellerde toplanmasına, yöneticilerin lüksüne, yoksulun unutulmasına, dinin mülk ve iktidar tarafından yumuşatılmasına karşı konuşurken kendisine güvenli bir alan aramaz. Çünkü bazı sözler, güvenli alanda söylenince söz olmaktan çıkar, meslekî performansa dönüşür. Ebu Zer'in sözü performans değildir; bedel ödemeye hazır bir imanın nefesidir. Bu yüzden sürgün, onun hayatında yenilgi gibi görünse de aslında sözünün sahiciliğini mühürler.

Bugünün teopolitik rezilliğinde hakikati söyleyen insanın başına gelenler şaşırtıcı biçimde benzerdir. Bir kişi "yoksulluk büyüyor" dediğinde, ona hemen "nankörlük etme" denir. "İsraf var" dediğinde, "devletin itibarı" cevabı verilir. "Kul hakkı yeniyor" dediğinde, "düşmana malzeme verme" diye susturulur. "Cemaat içinde haksızlık var" dediğinde, "fitne çıkarma" diye yaftalanır. "Gençler dinden uzaklaşıyor çünkü din adına ikiyüzlülük

görüyorlar” dediğinde, “sen de onların dilini kullanıyorsun” denir. Böylece mesele konuşulmaz; konuşanı konuşulur. Hakikat masadan kaldırılır, hakikati söyleyenin niyeti masaya yatırılır. Bu yöntem eskidir. Zalim düzenlerin en sevdiği savunma budur: Suçu tartışma, suçtan söz edeni tartış. Ebu Zer’in sürgünü tam da bu mekanizmanın tarihî yüzüdür.

Sürgün her zaman fizikî değildir. Bugün insanı sosyal olarak sürgüne göndermek daha kolaydır. Birini davetlerden kesersin, ekranlardan uzak tutarsın, kurum kapılarında bekletirsin, hakkında fısıltı üretirsin, “sert”, “uyumsuz”, “radikal”, “problemlî”, “geçimsiz”, “fitneci”, “marjinal” dersin. Bu kelimeler modern sürgün mühürleridir. İnsan işinden olabilir, dostlarından olabilir, çevresinden olabilir, rızkıdan olabilir, itibarından olabilir. Hatta bazen kendi mahallesinden dışlanmak, yabancı bir şehrin soğuşundan daha ağırdır. Çünkü insan düşmanından gelen taşı anlar, ama kendi sofrasından kaldırılan tabağın sesini daha derinden duyar. Ebu Zer’in yalnızlığı bu yüzden önemlidir. O, hakikati düşman mahallesinden değil, kendi iman ailesinin içinden söylemiştir. En ağır bedel de buradan gelir.

Bugünün müminleri için Ebu Zer’in sürgünü büyük bir aynadır. Çünkü herkes hakikati sevdiğini söyler, fakat hakikat kendi mahallesinin kapısına dayanınca yüzler değişir. Başkasının yolsuzluğunu eleştirmek kolaydır. Başkasının lüksünü kınamak kolaydır. Başkasının cemaatindeki istismarı görmek kolaydır. Başkasının liderinin kibriini teşhis etmek kolaydır. Zor olan, kendi mahallendeki çürümeyi adlandırmaktır. Kendi sevdiğin insanın haksızlığına haksızlık diyebilmektir. Kendi yapının yanlışını açıkça konuşabilmektir. Kendi çıkarına dokunan hakikati susturmamaktır. Ebu Zer’i büyük yapan şey budur. O, hakikati dışarıya karşı bir silah, içeriye karşı bir süs olarak kullanmaz. Hakikat nereye düşüyorsa oraya bakar. Bu yüzden yalnız kalır. Bu yüzden sürgün edilir. Bu yüzden unutulmaz.

Sürgün, insanın içindeki niyeti de açığa çıkarır. Hakikat için konuşanla görünürlük için konuşan, bedel geldiğinde ayrılır. Görünürlük isteyen insan alkış kesilince susar. Kariyer isteyen insan kapılar kapanınca geri çekilir. Mahalle onayı isteyen insan yalnız kalınca pişman olur. Fakat hakikat

tarafından yakalanmış insan, sustuğunda daha çok acı çeker. Ebu Zer böyle bir insandır. Onun konuşması tercihten çok zorunluluk gibidir. İçindeki iman, onu rahat bırakmaz. Çölün sert terbiyesi, sarayın yumuşak yastığına başını koymasına izin vermez. Bu yüzden onun sürgünü, kişisel bir mağduriyet hikâyesi olarak okunmamalıdır. O sürgün, hakikatin insan bedeninde açtığı bir izdir. Hakikat bazen insanı merkezden alır, kenara koyar; fakat kenar, bazen merkezin kirini daha iyi gösterir.

Türkiye’de bugün birçok insan merkezde kalmak için susuyor. Akademisyen susuyor, çünkü kadro korkusu var. Gazeteci susuyor, çünkü ekran korkusu var. Bürokrat susuyor, çünkü görev korkusu var. Din adamı susuyor, çünkü cemaat ve makam korkusu var. İş insanı susuyor, çünkü ihale korkusu var. Yazar susuyor, çünkü mahalle alkışı kaybolmasın istiyor. Genç susuyor, çünkü ailesi, çevresi, okulu, yurdu, bursu, işi zarar görmesin diye düşünüyor. Bu korkuların bir kısmı anlaşılabilir, insan etten kemikten yaratılmıştır. Fakat korku sürekli ahlâkın yerine geçerse, toplumun vicdanı çürür. Ebu Zer’in sürgünü, korkunun anlaşılır olabileceğini ama kutsallaştıramayacağını hatırlatır. İnsan korkabilir; mesele korkuya rağmen hangi cümlelerin arkasında durduğudur.

Hakikatin bedeli yalnız dışarıdan gelmez. İnsan bazen kendi içinde de sürgün yaşar. Rahatını kaybeder. Eski dostlukların sıcaklığı azalır. Kendisine “acaba fazla mı ileri gittim?” diye sorar. Geceleri zihninde cümleler döner. Susmanın konforu ile konuşmanın bedeli arasında sıkışır. Ebu Zer’in büyüklüğü, bu iç sınavı da ima eder. Onu taş gibi, hiç sarsılmayan, hiç yalnızlık duymayan, hiç acı çekmeyen bir figüre dönüştürmek doğru değildir. Hakikatin insanı da insandır. Yalnızlık hisseder, kırılır, yorulur, fakat geri adım atmaz. Çünkü bazı geri adımlar insanın bedenini rahatlatır ama ruhunu sakatlar. Ebu Zer, ruhunun sakatlanmasına razı olmayan adamdır. Bu yüzden sürgünü yalnız bir mağduriyet değil, haysiyetin korunma biçimidir.

Bugünün Türkiye’sinde hakikati söyleyen müminin önündeki en büyük tuzaklardan biri, “dava zarar görmesin” cümlesidir. Bu cümle ilk bakışta

sorumlu görünür. İnsanlar büyük bir idealin, geniş bir topluluğun, tarihî bir mücadelenin zarar görmemesi için bazı yanlışların içeride konuşulmasını, dışarıya taşmamasını, eleştirinin ertelenmesini isteyebilir. Fakat bu cümle çok kolay çürür. Bir süre sonra dava, hakikatin önüne geçirilir. Yapının itibarı, mağdurların haysiyetinden önemli olur. Liderin imajı, adaletin kendisinden daha çok korunur. Hatalar birikir, mağdurlar susar, gençler soğur, kelimeler kirlenir. Ebu Zer böyle bir dava anlayışına itiraz ederdi. Çünkü hakikati yutan dava, dava değil, nefsin toplu organizasyonudur. Allah'ın rızası, insanların kurduğu markanın itibarına kurban edilemez.

Sürgün, hakikat ile iktidar arasındaki mesafeyi de gösterir. İktidar, kendisini eleştiren sözden hoşlanmaz. Dinî iktidar ise eleştiriden daha da fazla rahatsız olur, çünkü kendisini kutsal kelimelerle korur. Siyasî iktidar "muhalif" der geçer, dinî iktidar "fitneci", "edepsiz", "maneviyatsız", "düşman dili" diyerek insanın ruhuna saldırır. Bu daha ağırdır. Çünkü kişiyi sadece politik olarak değil, ahlâkî ve dinî olarak da dışlamaya çalışır. Ebu Zer'in başına gelen şeyin bugünkü karşılığı budur: Hakikati söyleyen mümin, önce iman ailesinin dışına itilmeye çalışılır. Oysa bazen imanı en çok koruyan kişi, mahallenin konforunu bozan kişidir. Hakikatin huzursuzluğu olmadan iman aileleri hızla menfaat ailesine dönüşür.

Ebu Zer'in sürgününden bugünün gençleri için çıkarılacak ders, kahramanlık pozu değildir. Herkes kendisini dramatik bir yalnızlık figürü gibi hayal etmeyi sever. Bu da nefsin başka bir oyunu olabilir. Asıl ders şudur: Hakikati söylemek için önce hakikatin kendisine sadık olacaksınız. Kendi öfkeni, kırgınlığını, kişisel hesabını, görünürlük arzunu, intikam duygunu hakikat diye pazarlamayacaksınız. Ebu Zer'in öfkesi kişisel hınçtan değil, adalet hassasiyetinden doğar. Bugünün insanı bu ayrımı korumalıdır. Çünkü hakikat adına konuşmak büyük sorumluluktur. Her sert söz hakikat değildir. Her muhalefet ahlâkî değildir. Her yalnızlık haysiyet değildir. Fakat bütün bu ihtimaller, sahici hakikatin susturulmasına bahane yapılamaz. Ebu Zer'in sürgünü, hem cesaret hem arınma ister.

Sürgün bazen hakikati daha görünür kılar. Merkezdeyken söz kalabalığının içinde kaybolabilir. Kenara itildiğinde ise sözün ne kadar ağır olduğu anlaşılır. Ebu Zer'in yalnızlığı, onun sözünü zayıflatmamıştır; tam tersine, tarih boyunca büyütülmüştür. Çünkü insanlar zamanla şunu fark eder: Kendi çıkarı için konuşanlar çıkar değişince susar, hakikat için konuşanların sesi ise ölümden sonra bile dolaşır. Saraylar yıkılır, protokoller unutulur, dönemlerin güçlü isimleri tozlu kayıtlara dönüşür, ama bir insanın adalet için söylediği çıplak cümle yaşamaya devam eder. Ebu Zer'in adı bu yüzden hâlâ rahatsız eder. Çünkü o, tamamlanmamış bir sorudur. Her çağ kendi zenginliğini, kendi sarayını, kendi suskun din adamını, kendi yoksulunu onun bakışı altında yeniden görür.

Bugünün Türkiye'sinde Ebu Zer'in sürgünü bize şunu da söyler: Hakikatin bedelini sadece hakikati söyleyen ödemez; toplum da öder. Çünkü hakikati söyleyenler susturulduğunda, toplum erken uyarı sistemini kaybeder. Yangını haber veren kişi kovulunca yangın sönmez, büyür. Yoksulluğu söyleyen susturulunca yoksulluk bitmez, derinleşir. Yolsuzluğu söyleyen itibarsızlaştırılınca yolsuzluk temizlenmez, kurumsallaşır. Dinî çürümeyi söyleyen dışlanınca din korunmaz, daha fazla kirlenir. Ebu Zer gibi insanların varlığı toplum için rahatsız edici olabilir, ama hayatîdir. Onlar vicdanın duman dedektörleridir. Gürültü çıkarırlar, uykuyu bölerler, konforu dağıtırlar, fakat yangının yerini gösterirler.

Sürgün edilen hakikat, bir gün geri döner. Bazen kitap olarak döner, bazen hafıza olarak, bazen çocukların sorusu olarak, bazen gençlerin kopuşu olarak, bazen yoksulun öfkesi olarak, bazen toplumun büyük kırılması olarak. Hakikat ertelenebilir, ama yok edilemez. Ebu Zer'in sesi de böyle döner. Bugünün saraylaşmış dindarlığı onu menkıbe rafına kaldırmak ister. "Büyük sahabeydi" der, saygıyla anar, ama bugünkü servet düzenine, lüks dinî çevrelere, yoksulu unutan siyasal dile, fetvayla aklanan israfa temas etmesini istemez. Ebu Zer'i sevmenin en kolay yolu onu geçmişte bırakmaktır. En zor yolu ise onu bugüne getirmektir. Bizim yapmamız gereken zor olanıdır. Çünkü geçmişte bırakılmış Ebu Zer zararsızdır; bugüne çağrılmış Ebu Zer ise bütün sahte itibarları yakar.

Ebu Zer'in sürgünü, müminin haysiyet haritasında özel bir yere sahiptir. O bize, merkezde olmanın her zaman doğru yerde olmak anlamına gelmediğini öğretir. Bazen merkez, çürümenin merkezidir. Bazen kenar, hakikatin korunduğu yerdir. Bazen yalnızlık, kalabalıktan daha temizdir. Bazen dışlanmak, kirli kabulden daha onurludur. Bazen sürgün, Allah karşısında insanın yüzünü kurtarır. Bu sözler kolay romantizm gibi okunmamalıdır. Yalnızlık zordur. Bedel ağırdır. Fakat bedelsiz iman çoğu zaman dekor olur. Ebu Zer, dekor olmayı reddeden mümindir. Onu mütevazı devrimci yapan şey de burada saklıdır: Kendi adını büyütmeden hakikatin bedelini taşır.

Bugünün insanı Ebu Zer'den şunu öğrenmeli: Hakikati söylemek, herkesi kendine düşman etmek için yapılmaz; hakikatin kendisini yalnız bırakmamak için yapılır. İnsan bazen tek başına kalır, ama hakikatle beraber tek başına kalmak, kalabalık bir yalanın içinde alkışlanmaktan daha temizdir. Din adına konuşanların bir kısmı iktidarın gölgesinde serinlerken, Ebu Zer çölün güneşinde yanmayı seçmiştir. Bu tercih, tarihin en büyük ahlâkî ayrımlarından biridir. Bugünün Türkiye'sinde de soru aynıdır: Gölge mi istiyorsun, güneş mi? Konfor mu istiyorsun, hakikat mi? Alkış mı istiyorsun, hesap gününde yüz kızarmasın mı? Ebu Zer'in sürgünü bu soruları çoğaltır. Cevap vermeyenler bile bu soruların altında terler.

Filozof Kirpi: "Ebu Zer'in sürgünü, hakikatin yenilgisi değil, sarayın içinde boğulmamak için çölün yalnızlığına açılmış haysiyet kapısıdır."

9. MÜTEVAZI MÜMİNİN DEVRİMCİ AHLÂKI

Ebu Zer el-Gifârî'yi bugünün insanına anlatırken en çok korunması gereken şey, onun mütevazılığını pısrıklıkla, devrimciliğini kaba öfkeyle karıştırmamaktır. Ebu Zer ne sinmiş bir dervîştir ne de nefsinin hıncını adalet diye pazarlayan öfkeli bir kalabalık adamıdır. Onda başka bir kıvam vardır: Allah karşısında küçülen, haksızlık karşısında büyüyen mümin kıvamı. Bugünün dindarlığı bu kıvamı büyük ölçüde kaybetti. Bir yanda

sürekli başkalarını terbiye etmeye çalışan, başkalarının hayatına karışmayı din sanan, ahlâkı buyurganlıkla karıştıran kaba bir dindarlık var. Diğer yanda hiçbir şeye dokunmayan, güçlülerle arasını bozmayan, yoksulun hakkı için risk almayan, “ben kendi ibadetime bakarım” diyerek dinin toplumsal adalet damarını kurutan konforlu bir dindarlık var. Ebu Zer bu iki zayıflığın da dışındadır. O hem mütevazıdır hem devrimci; hem sade yaşar hem de zulmün yüzüne bakar; hem nefsini küçültür hem hakikati küçültmez.

Mütevazı mümin, önce kendi nefsinin şatafatını tanıyan insandır. Çünkü lüks her zaman dışarıda başlamaz. İnsan bazen eski elbiseyle de kibirli olabilir, küçük evde de saraylı olabilir, az mal ile de doymayan bir nefis taşıyabilir. Ebu Zer’in mütevazılığı bu yüzden yalnız dış görünüş meselesi değildir. Onun sadeliği, insanın içindeki mülk arzusuna çekilmiş sert bir sınırdır. Bugünün insanı sadeliği çoğu zaman estetik bir tercih gibi anlıyor; daha az eşya, daha sade kıyafet, daha doğal hayat, daha mütevazı görünüm. Bunlar kıymetli olabilir, fakat Ebu Zer’in sadeliği bundan daha ağırdır. O, azla yetinerek kendisini parlatmaz; azla yetinerek başkasının hakkına göz dikmemeyi öğrenir. Onun mütevazılığı bir hayat tarzı modası değil, kul hakkına karşı geliştirilmiş ruhî bir disiplindir. Bu yüzden taklit edilmesi kolay, yaşanması zordur.

Devrimci ahlâk ise önce insanın kendi konforundan şüphe etmesiyle başlar. Bugün devrimcilik çoğu zaman büyük cümlelere, sert sloganlara, öfkeli duruşlara, ideolojik aidiyetlere indirgeniyor. Oysa Ebu Zer’in devrimciliği, önce lokmada başlar. Hangi lokma helâl, hangi lokma başkasının hakkıyla büyümüş, hangi sofraya yoksulun görünmez emeğiyle kurulmuş, hangi konfor adaletsizliğin üstüne inşa edilmiş? Bu soruları sormayan devrimcilik, sadece gürültüdür. Ebu Zer’in devrimciliği gürültü değil, hesap ahlâkıdır. O, dünyayı değiştirme iddiasına kendi nefsinin muaf tutarak başlamaz. Kendi payına, kendi malına, kendi rahatına, kendi suskunluğuna, kendi korkusuna da bakar. Bu yüzden onun devrimciliği mütevazıdır. Kendini tarihin kurtarıcısı ilan etmez; fakat hakikatin önüne de diz çökmez. Ne büyüklenir ne çekilir. Duruş buradadır.

Bugünün Türkiye'sinde mütevazı mümin figürü neredeyse kaybolmuş durumda. Onun yerine iki tip büyüdü: Gösterişli dindar ve suskun iyi insan. Gösterişli dindar, dinî sembolleri, ritüelleri, kelimeleri, aidiyetleri görünür kılar; fakat mal, makam, güç, kamu imkânı, liyakat, kul hakkı, yoksulluk ve israf söz konusu olduğunda çoğu kez gözlerini kısar. Suskun iyi insan ise kimseye kötülük yapmak istemez, kendi hâlinde yaşar, haksızlığı görür ama başını belaya sokmak istemez. Ebu Zer ikisinin de rahatını bozar. Gösterişli dindara "bu kadar dinî kelimeyle hangi hakkı örttün?" diye sorar. Suskun iyi insana "iyiliğin kime dokundu, hangi zulmü durdurdu, hangi yoksulun hakkı için risk aldı?" diye sorar. Çünkü onun ahlâkında iyilik, yalnız zarar vermemek değildir; haksızlığa karşı bir yerde durmaktır.

Mütevazı müminin devrimci ahlâkı, öncelikle utanma kabiliyetini diri tutar. Utanma, modern zamanlarda zayıflık gibi görülüyor. İnsanlar daha görünür, daha iddialı, daha saldırgan, daha özgüvenli, daha kendinden emin olmayı erdem sanıyor. Oysa utanma, ahlâkın sinir uçlarından biridir. İnsan utanmayı kaybedince her şeyi kendisine hak görmeye başlar. Ebu Zer'in müminliği utanmayı kaybetmemiş bir müminliktir. Başkasının açlığı karşısında utanır. Fazla mal karşısında utanır. Yöneticinin lüksü karşısında utanır. Yoksulun hakkını savunmadan din adına konuşmaktan utanır. Bugünün teopolitik düzeninde utanma duygusu büyük ölçüde tahrip edildi. İnsanlar lüksü sergiliyor, israfı savunuyor, yoksula sabır öğütüyor, kayırmacılığı "bizim çocuklar" diye normalleştiriyor, sonra da hâlâ ahlâk konuşabiliyor. Ebu Zer'in ahlâkı bu utanmazlığa karşı çölün sert terbiyesidir.

Bu ahlâkın bir başka boyutu, azla yetinmenin politik anlamıdır. Azla yetinmek sadece kişisel kanaat değildir; toplumsal adaletin önünü açan bir nefis terbiyesidir. Herkesin sınırsızca istediği, biriktirdiği, tükettiği, gösterdiği, yarıştığı bir toplumda yoksulun hakkı sürekli ezilir. Kanaat, eğer yoksula dayatılan bir suskunluksa zulümdür; fakat güçlüye, zengine, yöneticiye, dinî öndere, mülk sahibine, imkân sahibi kişiye yönelmişse adalettir. Ebu Zer'in kanaati yoksulu susturan değil, güçlüyü sınırlayan bir kanaattir. Bu ayırım hayati derecede önemlidir. Bugün çoğu zaman kanaat yoksula öğütleniyor,

zengine değil. Fakire “azla yetin” deniyor, zengine “Allah daha çok versin” deniyor. Ebu Zer bu tersliği düzeltir. Kanaat önce çok isteyene söylenir. Takvâ önce çok imkânı olana ağır gelir. Hesap önce çok biriktirenin kapısını alar.

Mütevazı müminin devrimci ahlâkî, iktidar karşısında mesafe ahlkidir. İktidar insan sever gibi yapar, yanına çağırır, ona önem verdiğini hissettirir, kapılar açar, imknlar sunar, yakınlık verir, sonra yavaş yavaş dilini alır. İnsan bir süre sonra haksızlığı görür ama söyleyemez, çünkü artık sofradan kalkması zordur. Ebu Zer’in ahlâkî bu sofraya mesafeyle başlar. Her davete gidilmez. Her imkân kabul edilmez. Her yakınlık bereket değildir. Bazen insan kirleten şey, düşmanın saldırısı değil, dost görünen gücün ikramıdır. Bugünün Türkiye’sinde birçok dinî aktör, aydın, hoca, yazar, vakf yöneticisi, kanaat önderi bu imtihan veremedi. İktidarın sofrasına oturdular, sonra sofradaki ekmeğin hangi ellerden eksildiğini sormadılar. Ebu Zer bu sofrada rahat edemezdi. Çünkü onun midesi, kul hakkını sindirecek kadar geniş değildir.

46

Bu ahlâk, yoksulla ilişkiyi de değiştirir. Mütevazı mümin yoksula yukarıdan bakmaz. Yoksulu kendi merhametinin nesnesi yapmaz. Onunla fotoğraf çektirip kendi iyilik imajını büyütmez. Yoksulun mahcubiyetini artırmaz. Ebu Zer’in gözünde yoksul, dinî yardım organizasyonunun dekoru değil, adaletin merkezidir. Bugünün insan bunu öğrenmek zorunda. Çünkü yardım etmek kolaydır, eşit görmek zordur. Poşet vermek kolaydır, hak teslim etmek zordur. Fakirin duasını almak kolaydır, fakirin öfkesine kulak vermek zordur. Mütevazı mümin, yoksulun duasını sevdiği kadar, yoksulun itirazını da ciddiye alır. Çünkü yoksulun öfkesi bazen Allah’ın toplumun kulağına gönderdiği sert bir uyarıdır. Bu uyarıyı “nankörlük” diye bastıran dindarlık, kendi vicdanını mühürlemiştir.

Ebu Zer’in devrimci ahlknda sadelik ile cesaret birbirini tamamlar. Sadelik cesaretsiz olursa pasifliğe dönüşür. Cesaret sadeliksiz olursa kibre dönüşür. Ebu Zer bu ikisini aynı bedende taşır. Kendi hayatında sade olduğu için sözünün arkasında çıkar hesab yoktur. Güçlüye karşı cesur olduğu için

sadeliği sadece kişisel erdem olarak kalmaz, toplumsal bir itiraza dönüşür. Bugünün Müslümanının kaybettiği kıvam budur. Ya sade ama suskun insanlar görüyoruz ya cesur ama kibirli insanlar. Ya içe kapanmış iyilik var ya dışa taşmış öfke. Ebu Zer bize üçüncü bir yol gösterir: Sade ama susmayan, cesur ama kendini putlaştırmayan, mütevazı ama haksızlığa alışmayan müminlik.

Bu müminliğin merkezinde emanet bilinci vardır. Mal emanettir, makam emanettir, bilgi emanettir, dinî temsil emanettir, kamu görevi emanettir, çocuk emanettir, yoksulun hakkı emanettir, kelime bile emanettir. İnsan emanet bilinciyle yaşadığında sahiplik sarhoşluğundan korunur. Bugün ise sahiplik sarhoşluğu her yere yayıldı. İnsanlar makamı kendi mülkü, kurumu kendi çiftliği, cemaati kendi ordusu, devleti kendi mahallesi, dini kendi ideolojik markası, kamu kaynağını kendi çevresinin hakkı gibi görüyor. Ebu Zer'in ahlâkı bu sahiplik kibrini dağıtır. Çünkü emanete ihanet eden insan, ne kadar dindar görünürse görünsün, Allah karşısında ağır bir borcun altındadır. Emanet bilinci olmayan dindarlık, süslü bir gasp düzenine dönüşebilir.

Mütevazı müminin devrimci ahlâkı, konuşma ahlâkını da belirler. Ebu Zer'in sözü serttir, fakat bu sertlik zevk için değildir. O, hakaret ederek rahatlayan, aşağılayarak büyüyen, başkasını ezerek kendisini güçlü hisseden biri değildir. Onun sertliği, hakikatin inceltmesine izin vermeyen bir sadakattir. Bugünün tartışma kültüründe sertlik çoğu zaman gösteriye, kabalığa, linç arzusuna, taraftar coşkusuna dönüşüyor. Ebu Zer'in dili bundan ayrılır. O, insanın nefsinin değil, düzenin haksızlığını hedef alır. Kişisel intikamla toplumsal adaleti karıştırmaz. Bu ayırım önemlidir; çünkü devrimci ahlâk, ahlâksız araçlarla kurulmaz. Haysiyet savunusu, haysiyet kırarak yapılamaz. Yoksulun hakkını savunurken kendi nefsinin pazarını kurarsan, Ebu Zer'in yolundan çıkmışsın demektir.

Bugünün gençlerine Ebu Zer'i harika bir mümin olarak sunmanın yolu, onu erişilmez bir menkıbe heykeline çevirmek değildir. Gençler heykellerden yoruldu. Onlara gerçek, yaralı, sahici, risk alan, azla yaşayan,

haksızlığa razı olmayan, güç karşısında eğilmeyen, yoksulun yanında duran, Allah karşısında mahcup bir insan göstermek gerekir. Ebu Zer'in güzelliği buradadır. O, insanın hem dindar hem özgür, hem mütevazı hem asi, hem sade hem keskin, hem Allah'a bağlı hem iktidara mesafeli olabileceğini gösterir. Bu, bugünün gençleri için büyük bir imkândır. Çünkü onlara çoğu zaman ya itaatkâr dindarlık ya da dinden kopuş seçenekleri sunuluyor. Ebu Zer üçüncü bir kapıdır: Hakikate bağlı, adalete açık, nefesine karşı sert, yoksula karşı yumuşak, iktidara karşı mesafeli Müslümanlık.

Bu ahlâk, Heterobilim Okulu'nun praksiyomik bakışıyla da okunabilir: İnsan niyetine değil, ürettiği sonuca bakılmalıdır. Bir dindarlık hangi hayatı güçlendiriyor, hangi haksızlığı azaltıyor, hangi yoksulun haysiyetini koruyor, hangi çocuğun güvenini büyütüyor, hangi iktidar kibrini sınırlıyor? Ebu Zer'in ahlâkı tam da bu sonuç sorusunu sorar. "Ben iyi niyetliyim" demek yetmez. "Biz hizmet ediyoruz" demek yetmez. "Dava için çalışıyoruz" demek yetmez. Sonuç nedir? Kim güçlendi, kim ezildi, kim sustu, kim konuşabildi, kim hesap verdi, kim dokunulmazlaştı? Ebu Zer'in mütevazı devrimciliği, niyet retoriğini sonuç muhasebesine çevirir. Bu yüzden bugünün sahte dindarlığına ağır gelir. Çünkü sahte dindarlık niyetle aklanmayı sever, sonuçla hesaplaşmaktan kaçır.

Mütevazı müminin devrimci ahlâkı, küçük eylemlerle de kurulur. Bir haksızlığa susmamak. Bir yoksulu minnet altında bırakmadan desteklemek. Kamu malına kendi malından daha fazla dikkat etmek. Çocuğun sorusunu bastırmamak. Kadının emeğini görünmez kılmamak. İşçinin hakkını zamanında ve tam vermek. Liyakat söz konusu olduğunda kendi yakınını değil, ehil olanı savunmak. Dindarlığı başkasının hayatına baskı aracı yapmamak. İmkân büyüdükçe hayatı daha gösterişli değil, daha sorumlu yaşamak. Bunlar küçük görünür ama ahlâk böyle kurulur. Büyük lafların çoğu küçük sınavlarda çürür. Ebu Zer'in büyüklüğü, büyük hakikati küçük gündelik sınavlardan kaçırmamasıdır. O, dinin en yüksek kelimelerini hayatın en somut yerlerine indirir: lokma, emek, mal, sofraya, hak, yoksul, yönetici, çocuk, utanç.

Bugünün Türkiye'sinde mütevazı devrimci mümine ihtiyaç var. Çünkü ortalık çok gürültülü, ama vicdan az. Çok slogan var, ama bedel az. Çok dindarlık göstergesi var, ama adalet cesareti az. Çok ahlâk dersi var, ama öz eleştiri az. Çok yardım fotoğrafı var, ama hak teslimi az. Çok lider var, ama emanet bilinci az. Ebu Zer bu kalabalığın ortasında sade bir insan olarak belirir. Elinde büyük bir sistem kitabı yoktur belki, ama üzerinde kir tutmayan bir ahlâk vardır. O ahlâk, bugünün bütün yapay parlıtlarını soldurur. Çünkü hakiki sadelik, sahte gösterişin en büyük düşmanıdır.

Ebu Zer'i devrimci yapan şey, sarayı yıkmak için saray arzulamamasıdır. Bu çok önemlidir. Birçok insan iktidara itiraz ederken aslında kendi iktidarını düşler. Birçok insan zengine öfkelenirken kendi zenginlik hayalini saklar. Birçok insan haksızlığa karşı çıkarken kendi grubuna imtiyaz ister. Ebu Zer'in farkı burada görünür. O, adalet isterken kendisine özel bir taht kurmaz. Yoksulun hakkını savunurken kendi adını büyütmez. Mütevazılığı, devrimciliğinin sigortasıdır. Çünkü nefisini sınırlayamayan devrimci, iktidarı ele geçirince eski zalimin yeni kıyafetlisi olabilir. Ebu Zer bu tehlikeyi daha baştan keser. Onun devrimciliği iktidar arzusu değil, adalet sadakatidir.

Sonunda Ebu Zer'in mütevazı devrimci ahlâkı bugünün insanına şu yalın ama ağır çağrıyla bırakır: Daha az sahip ol, daha çok hesap ver. Daha az görün, daha çok sorumluluk al. Daha az bağır, daha çok hakikatin bedelini taşı. Daha az başkasını denetle, daha çok kendi nefisini hesaba çek. Daha az saraya yaklaş, daha çok yoksulun sofrasını düşün. Daha az kutsal kelime tüket, daha çok o kelimelerin gereğini yaşa. Bu çağrı kolay değildir. Zaten Ebu Zer kolay bir mümin değildir. Onu bugünün insanına harika yapan şey, tam da bu zorluğudur. O, dini yumuşak bir kimlik yastığı olmaktan çıkarır, insanın altına koyduğu rahat minderleri çeker, onu Allah'ın, yoksulun, çocuğun, emeğin ve adaletin önünde çıplak bırakır.

Filozof Kirpi: "Ebu Zer'in mütevazılığı geri çekilmek değil, nefisini küçültüp hakikatin önünde dağ gibi durma sanatıdır."

10. BUGÜNÜN TÜRKİYE'SİNE EBU ZER'İN SORUSU

Ebu Zer el-Gifârî bugün Türkiye'nin ortasına gelseydi, önce uzun uzun konuşmazdı. Çünkü bazı çağlar sözden önce bakış ister. Belki büyük şehirlerin caddelerinde yürürdü, lüks araçların camlarında kendi çöl yüzünü görürdü, cami avlularındaki kalabalıklara, protokol iftarlarının parıltısına, vakıf binalarının tabelalarına, yurt kapılarında bekleyen gençlere, pazarda fiyat sorarken sesi kısılan yaşlılara, okul çantasını eksik dolduran annelere, kamu kurumlarının kapısında torpil arayanlara, adliye koridorunda hakkını ararken yorulan insanlara, televizyon ekranlarında din adına keskin hükümler dağıtan ama güç karşısında sesi incelen yüzlere bakardı. Sonra belki tek bir soru sorardı: Müslümanlığınız kimin hakkını korudu? Bu soru, bugünün bütün gösterişli dindarlığını, bütün siyasal nutuklarını, bütün vakıf afişlerini, bütün hayır fotoğraflarını, bütün hamaset kürsülerini bir anda çıplak bırakır. Çünkü Ebu Zer'in sorusu soyut değildir. O, "neye inanıyorsunuz?" diye sormaz sadece. "İnancınız kimin hayatını güçlendirdi, kimin açlığını azalttı, kimin haysiyetini korudu, kimin zulmünü durdurdu?" diye sorar.

Bugünün Türkiye'sinde din çok konuşuluyor, ama dinin adaletle ilişkisi çoğu zaman konuşulmuyor. Allah adı çok anılıyor, fakat kul hakkı gündelik hayatın en hızlı çiğnenen gerçeği hâline gelebiliyor. Sabır anlatılıyor, ama sürekli aynı sınıfların, aynı yoksulların, aynı emeklilerin, aynı işçilerin, aynı çocukların sabretmesi bekleniyor. Şükür anlatılıyor, ama şükürün önce imkân sahibini daha mahcup, daha paylaşımcı, daha sorumlu yapması gerektiği unutuluyor. Tevazu anlatılıyor, ama makamların, araçların, binaların, sofraların, protokol düzenlerinin dili sürekli büyüyor. Ebu Zer işte bu büyümüş dile karşı gelir. Onun çöl dili kısadır, fakat keskindir. "Az konuşun, hesabı gösterin" der gibi durur. Çünkü inanç, kendisini en çok sonuçta belli eder. Hangi çocuk daha güvende, hangi yoksul daha haysiyetli, hangi işçi daha adil ücretli, hangi genç daha umutlu, hangi kadın daha korunmuş, hangi kamu malı daha temiz, hangi yönetici daha hesap verebilir hâle geldi? Bu soruların cevabı yoksa, dindarlık sadece ses üretmiştir.

Ebu Zer bugün Türkiye’de yaşasaydı, muhtemelen ilk rahatsız olacağı şey dinin iktidarla kurduğu fazla sıcak temas olurdu. İktidar soğuk tutulması gereken bir ateştir. Fazla yaklaşırsan önce ellerin ısınır, sonra dilin yanar, sonra vicdanın kömürleşir. Din iktidara mesafe koymadığında, iktidarın günahlarını kendi kelimeleriyle örtmeye başlar. İsrâf “itibar” olur, kayırmacılık “sadaikat” olur, suskunluk “hikmet” olur, eleştiri “fitne” olur, yoksulun öfkesi “nankörlük” olur, gencin sorusu “edepsizlik” olur. Ebu Zer bu sözlük hırsızlığına izin vermezdi. Çünkü kelimeler kirlenince toplumun ahlâkî pusulası bozulur. İnsanlar neyin suç, neyin sorumluluk, neyin hak, neyin lütuf, neyin sabır, neyin teslimiyet, neyin tevekkül, neyin korkaklık olduğunu ayırt edemez hâle gelir. Bugünün en büyük felâketlerinden biri budur: Kötülük artık kötü kelimelerle değil, iyi kelimelerin içine saklanarak dolaşıyor.

Ebu Zer’in Türkiye’ye soracağı ikinci soru, servet üzerinden olurdu: Bu zenginlik kimin yoksulluğundan geçti? Bir ülkede bazıları sürekli büyürken çoğunluk sürekli küçülüyorsa, orada yalnız ekonomi değil, ahlâk da bozulmuştur. İnsanlar çalıştığı hâlde geçinemiyorsa, çocuklar iyi beslenemiyorsa, gençler ev kurmayı hayal bile edemiyorsa, emekliler ay sonunu dua ve hesap makinesi arasında geçiriyorsa, işçiler emeğinin karşılığını alamıyorsa, kamu kaynakları belirli çevrelerin kasasına akıyorsa, o ülkede “bereket” kelimesi yeniden sorgulanmalıdır. Bereket, zenginlik kasasının şişmesi değildir. Bereket, toplumun haysiyetinin çoğalmasındır. Ebu Zer bu ayrımı çölün ortasına kazır gibi bugünün alnına kazırdı. “Malınız arttı, peki mahcubiyetiniz arttı mı?” diye sorardı. Çünkü servet büyürken utanma küçülüyorsa, orada nimet değil imtihan kaybediliyordu.

Ebu Zer’in üçüncü sorusu yoksullukla ilgili olurdu: Yoksulu neden hak sahibi olarak değil, yardım alıcısı olarak görüyorsunuz? Bugünün en sinsi ahlâkî bozulmalarından biri budur. Yoksul, yurttaş olmaktan çıkarılıp minnet duyması beklenen insana dönüştürülüyor. Yardım alırken teşekkür etsin, hakkını ararken sesini yükseltmesin, oy verirken sadakat gösterecek, çocukları iyi eğitim almasa da sabretsin, kirasını ödeyemese de şükretsin, pazarda alamadığı ürüne bakarken devlete dua etsin isteniyor. Böyle bir

düzen merhamet değil, haysiyet terbiyesidir. Ebu Zer yoksulu bu minnet zincirinden çıkarır. Yoksula acımaz sadece, onun hakkını savunur. Aradaki fark büyüktür. Acımak yukarıdan bakabilir, hak savunusu yanına geçmeyi gerektirir. Ebu Zer yoksulun yanına geçer, çünkü dinin kalbi orada atar.

Bugünün Türkiye'sine Ebu Zer'in soracağı dördüncü soru dinî yapılara yönelir: Cemaatleriniz insanı özgürleştiriyor mu, yoksa sadakatle küçültüyor mu? Tarikatlarınız nefsi terbiye mi ediyor, yoksa lider nefsinin mi büyütüyor? Vakıflarınız malı toplum için mi bağlıyor, yoksa toplumu kendi mülk ağlarına mı bağlıyor? Bu sorular ağırdır, çünkü dinî yapıların güzel kelimelerle kendisini koruma kabiliyeti yüksektir. "Hizmet" derler, "irşad" derler, "nesil yetiştirme" derler, "maneviyat" derler. Ebu Zer ise kelimeye değil, sonuca bakar. Gençler soru sorabiliyor mu? Çocuklar güvende mi? Kadınların emeği görünür mü? Yoksul yardım alırken haysiyeti büyüyor mu? Liderler denetlenebiliyor mu? Para şeffaf mı? Kamu imkânları temiz mi? Eleştiri fitne sayılmadan yapılabilir mi? Eğer cevap yoksa, orada maneviyat değil, kutsal tabelalı iktidar tekniği vardır.

Ebu Zer bugün hutbelere de soru sorardı. Minberden yükselen söz, güçlülerin günahını görebiliyor mu? Yalnız bireysel ahlâk kusurlarına mı öfkeleniyor, yoksa kamu malının yağmasına, israfa, yoksulluğa, adaletsizliğe, liyakatsizliğe, haksız zenginleşmeye, çocukların yoksulluğuna, emeğin sömürsüne de temas ediyor mu? Eğer hutbe sürekli güçsüzlerin davranışlarını düzeltmeye çalışıyor, ama güçlülerin düzenini sorgulamıyorsa, orada dinin dili eksiktir. Ebu Zer'in vicdanında hutbe, yoksulun yüzüne bakmadan tamamlanmaz. Allah'ın adı anılıyorsa, Allah'ın kullarının hakkı da anılmalıdır. Ahiret anlatılıyorsa, bu dünyadaki hesap da hatırlatılmalıdır. Cennet vaat ediliyorsa, dünyayı cehenneme çeviren düzenlere de itiraz edilmelidir. Yoksa din, insanın ruhunu rahatlatan ama toplumsal adaletsizliği yerinde bırakan güzel bir sese dönüşür.

Ebu Zer'in bugüne en sert sorularından biri de çocuklar üzerinden gelir: Çocuklarınızın yüzüne bakınca utanıyor musunuz? Çünkü çocuk, toplumun bütün yalanlarını çözen küçük ama büyük bir hakikattir. Çocuk

açsa, hiçbir ekonomik başarı cümlesi tam değildir. Çocuk korkuyorsa, hiçbir güvenlik söylemi tamam değildir. Çocuk soru soramıyorsa, hiçbir eğitim sistemi ahlâklı değildir. Çocuk yoksulluktan dolayı arkadaşlarının yanında mahcup oluyorsa, hiçbir yardım kampanyası yeterli değildir. Çocuk geleceğe inanmıyorsa, hiçbir siyasal hamaset güçlü değildir. Ebu Zer çocuğun yüzünde dinin sınavını görürdü. Çünkü çocuk, Allah'ın topluma bıraktığı en korunmasız emanettir. Bu emaneti koruyamayanların uzun uzun medeniyet nutku atması, yıkık duvara altın varak sürmek gibidir.

Bugünün Türkiye'sinde Ebu Zer, muhalif müminlere de soru sorardı. Çünkü onun neşteri sadece iktidara yakın dindarlığı kesmez, muhalif olanın nefsinde de yoklar. "Siz adaleti gerçekten mi istiyorsunuz, yoksa sadece kendi mahalleniz için mi?" diye sorardı. "Siz yoksulun hakkını mı savunuyorsunuz, yoksa iktidar değişince kendi seçkinlerinizi mi kurmak istiyorsunuz?" diye sorardı. "Siz hakikati mi seviyorsunuz, yoksa hakikatin iktidara zarar verdiği kadarını mı?" diye sorardı. Bu sorular önemlidir. Çünkü Ebu Zer'i bugünün kolay muhalefet afişine çevirmek de haksızlıktır. O, yalnız mevcut gücü değil, güç arzusunun kendisini de sorgular. Devrimci müminin farkı buradadır: Saraya karşı çıkarken kendi içinde saray inşa etmez. Zengine itiraz ederken kendi zenginlik rüyasını kutsamaz. İktidarı eleştirirken kendi iktidarının fetvacılarını hazırlamaz.

Ebu Zer'in bugünün insanına sunduğu Müslümanlık, gürültülü değil, sahicidir. Onda gösteriş yoktur, ama büyük bir ahlâkî enerji vardır. Onda protokol yoktur, ama yoksulun yanında durma cesareti vardır. Onda süslü kavramlar yoktur, ama kul hakkı karşısında titreyen bir kalp vardır. Onda iktidar hesabı yoktur, ama hakikatin bedelini ödeme iradesi vardır. Bugünün insanı böyle bir müminliği yeniden düşünmek zorunda. Çünkü din ya insanı daha adil, daha mahcup, daha cesur, daha merhametli, daha hesap verebilir yapar ya da insanın nefesine kutsal bir kostüm giydirir. Üçüncü yol yoktur. Ebu Zer, kostümü yırtan adamdır. Kalan şey insanın çıplak vicdanıdır.

Bu otopsinin sonunda Ebu Zer, Türkiye'nin önüne bir hayat tarzı programı değil, bir vicdan ölçüsü koyar. Çok konuşma, hakkı koru. Çok görünme, emanete dikkat et. Çok bağırma, yoksulun sesini duy. Çok ibadet gösterisi yapma, kul hakkı karşısında titre. Çok dava deme, davanın kime ne yaptığını göster. Çok ümmet deme, komşunun çocuğunun açlığını gör. Çok tevazu anlatma, lüksünü azalt. Çok sabır öğütme, zulmü azalt. Çok şükür isteme, adaleti çoğalt. Bu cümleler bugünün teopolitik rezilliğine karşı Ebu Zer'in sade manifestosu gibi okunabilir. Mütevazıdır, ama devrimcidir. Çünkü gerçek devrim bazen büyük pankartta değil, insanın nefsini sınırlayıp başkasının hakkını büyütmesinde başlar.

Ebu Zer el-Gifârî bugün aramızda olsaydı, büyük ihtimalle kalabalıkların seveceği biri olmazdı. Çünkü kalabalıklar çoğu zaman kendisini onaylayan azizleri sever, kendisini sorgulayanları değil. Onu anmak kolaydır, onun sorusuna cevap vermek zordur. Onu sahabe diye yüceltmek kolaydır, onun servet eleştirisini bugünün zengin dindarlığına uygulamak zordur. Onu menkıbede sevmek kolaydır, onu protokol sofrasının karşısına oturtmak zordur. Fakat Ebu Zer'i gerçekten anlamak istiyorsak, onu geçmişin güvenli vitrininden çıkarıp bugünün kirliliğine oturtmalıyız. O masa soğuk olabilir, kokusu ağır olabilir, üstünde çok dosya, çok suskunluk, çok hak gaspı, çok gösteriş, çok yoksul yüzü olabilir. Zaten otopsi de bunun için yapılır: Ölünün neden öldüğünü anlamak için. Bugünün dinî vicdanı ölmediyse bile ağır yaralıdır. Ebu Zer bu yaraya parfüm değil, neşter getirir.

Son soru hâlâ masadadır: Müslümanlığınız kimin hakkını korudu? Bu sorudan kaçan her dindarlık, kendi süsünün altında biraz daha çürür. Bu soruya dürüstçe yaklaşan her insan ise Ebu Zer'in çölünden bir avuç sıcak kum taşır içinde. O kum rahatsız eder, ayakkabının içine kaçar, yürüyüşü bozar, ama insana nereden geldiğini hatırlatır. Hakikat bazen böyle çalışır. Konforu bozar, ama yön verir. Ebu Zer'in bugüne gelişi de budur: Konforumuzu bozarak kiblemizi hatırlatmak.

Filozof Kirpi: "Ebu Zer'in bugüne sorduğu soru basittir: Dininiz sarayın duvarını mı beyazlattı, yoksulun yüzünü mü aydınlattı?"